

KESKUSTELU LEUENBERGIN KONKORDIAN
EVANKELIUMIKÄSITTEESTÄ

Arno Alajoki
Dogmatiikan pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2017

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Systemaattisen teologian osasto	
Tekijä – Författare Arno Sakari Samuel Alajoki			
Työn nimi – Arbetets titel Keskustelu Leuenbergin konkordian evankeliumikäsitteestä			
Oppiaine – Läroämne Dogmatiikka			
Työn laji – Arbetets art Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum Maaliskuu 2017	Sivumäärä – Sidoantal 67
Tiivistelmä – Referat <p>Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää ja analysoida Leuenbergin konkordian evankeliumikäsitettä ja siitä käytyä keskustelua Suomessa. Tutkielman lähteenä on Leuenbergin konkordia (1973). Metodina on systemaattinen analyysi. Tutkielman kannalta merkittäviä käsitteitä ovat: evankeliumikäsite, evankeliumin oppi, vanhurskauttamiskäsite, vanhurskauttamisoppi, kristologia, evankeliumin keskus ja evankeliumin summa.</p> <p>Reformaation 500-vuotisjuhlavuoden merkeissä tutkielman aihepiiri on ajankohtainen, sillä se keskittyy tutkimaan reformaation kirkkojen välistä yhteyttä, joka oli katkennut pian reformaation jälkeen. Vaikka kirkollista yhteyttä on etsitty jo pian reformaation jälkeen aina tähän päivään saakka, niin silti kirkkojen välinen yhteys ei ole toteutunut kaikilta osin pääosin opillisiin eroihin vedoten.</p> <p>Leuenbergin konkordian merkitys kirkolliselle yhteydelle rajoittuu luterilaisen ja reformoitujen kirkkojen välille, mutta konkordialla on merkitystä myös yleisen ekumenian kannalta. Kaikenlainen ekumeeninen lähentyminen, mikäli se tehdään teologiselta pohjalta, palvelee laajempaa ekumeenista keskustelua.</p> <p>Tuon esille tutkimuksessani, että Leuenbergin konkordia perustuu pitkälti käsitykseen reformaation vanhurskauttamisopista. Konkordian mukaan kirkolliseen yhteyteen vaaditaan ainoastaan yhteinen ymmärrys vanhurskauttamisesta. Dokumentti määrittelee, että reformaation pohjalta yhteinen ymmärrys vanhurskauttamisesta on määritelty reformaation vanhurskauttamisopissa. Reformoiduilla ja luterilaisilla on hyvin pitkälle samanlainen vanhurskauttamisoppi. Kirkkoja erottavat tekijät löytyvät muista oppikysymyksistä. Konkordian merkityksellisin väite on se, että muut opilliset eroavaisuudet (esimerkiksi kaste ja ehtoollinen) eivät ole esteitä yhteydelle niin kauan kuin vanhurskauttamisesta ollaan yhtä mieltä.</p> <p>Tutkimuksessani esitän evankeliumin keskus -termin, jonka kautta on pyritty avaamaan konkordialle merkityksellistä yhteispohjaa. Evankeliumin keskus -ajattelun vastakohtana on evankeliumin summa. Niiden erot löytyvät siitä, kuinka suuri rooli muilla kuin vanhurskauttamisopilla on. Evankeliumin keskus näkee merkityksellisenä vanhurskauttamisen ja muut opit kehällisinä, kun taas evankeliumin summa pitää kaikkea samalla viivalla. Konkordialle on merkityksellistä myös ennakoivan yhteyden luonne, jonka mukaan ne asiat, joista ei ole sovittu konkordiassa, määritellään myöhemmin. Yhteys on kuitenkin jo julistettu.</p> <p>Tutkimuksessani totean, että yhteyden toteutuminen konkreettisesti vaatii eri kirkoilta ja niiden edustajilta kykyä ajatella asioita laajemmin oman kirkollisen ajattelun ulkopuolelta. Olennainen osa koko yhteysprosessia on evankeliumin ymmärtäminen oikeanlaisen kristologian pohjalta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord evankeliumi, vanhurskauttaminen, kristologia, evankeliumin keskus, evankeliumin summa			
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston kirjasto, Keskustakampuksen kirjasto, Teologia			
Muita tietoja			

Sisällys

1 Johdanto.....	4
1.1 Leuenbergin konkordian synty ja teologinen tausta.....	5
1.2 Tutkimuskysymys, lähteet ja aikaisempi tutkimus.....	7
1.3 Tutkimusmetodi ja tutkielman rakenne.....	9
2 Leuenbergin evankeliumiopin käsite suhteessa reformaation vanhurskauttamisoppiin.....	11
2.1 Evankeliumin keskus vai evankeliumin summa.....	11
2.2 Vanhurskauttamisen käsite luterilaisissa tunnustuskirjoissa.....	15
2.3 Vanhurskauttamisen käsite reformoiduissa tunnustuskirjoissa.....	21
2.4 Opillisten kysymysten haaste.....	27
3 Leuenbergin konkordian ekumeeninen perusidea.....	29
3.1 Leuenbergin konkordian metodi.....	29
3.2 Yhteyden toteutuminen.....	38
3.3 Esiymmärryksen merkitys kirkolliselle yhteydelle.....	45
4 Konkordian evankeliumikäsitteen laajempi merkitys.....	47
4.1 Konkordian evankeliumikäsite.....	47
4.2 Julistus evankeliumin konkreettisenä toimintana.....	52
4.3 Kirkon tehtävän toteutuminen konkordian kautta.....	55
5 Johtopäätökset.....	57
6 Lähde- ja kirjallisuusluettelo.....	62
Lähteet.....	62
Lyhenteet.....	62
Kirjallisuus.....	62

1 Johdanto

1900-luvulla luterilaisten ja reformoitujen kirkkojen välillä on käyty ekumeenista keskustelua eri foorumeilla, mikä lopulta johti siihen, että vuonna 1974 allekirjoitettiin *Leuenbergin konkordia* -nimeä kantava ekumeeninen dokumentti. Se on historiallisesti merkittävä, sillä se mahdollisti allekirjoittaneiden luterilaisten ja reformoitujen kirkkojen saarnatuoli- ja ehtoollisyhteyden. Yhteys oli katkennut Lutherin, Zwinglin ja Calvinin kannattajakirkkojen kesken jo 1500-luvulla heti uskonpuhdistuksen jälkeen teologisten erimielisyyksien tähden.¹ Ekumeenisen keskustelun ja yhteyden kannalta mielenkiintoinen kysymys on se, mitä kirkolliselta yhteydeltä vaaditaan, jotta se on mahdollista. Vaikka pyrkimyksiä yhteyteen on ollut jo pitkään, niin silti maailmanlaajuinen kirkko on jakautunut eri suuntauksiin ja nämä ovat pirstaloituneet vielä pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Augsburgin tunnustuksessa (CA) määritellään luterilaisesta näkökulmasta yhteyden kannalta olennaiset asiat. CA:n kohdassa VII sanotaan: ”*Et ad veram unitatem Ecclesiae satis est consentire de doctrina Evangelii et administratione Sacramentorum*” eli ”Kirkon todelliseen yhteyteen riittää yksimielisyys evanke- liumin opista ja sakramenttien toimittamisesta”. Leuenbergin konkordia pyrkii kunnioittamaan tätä reformaation periaatetta eikä luomaan mitään uutta. Ongel- maksi on vuosisatojen aikana kuitenkin muotoutunut se, mitä Augsburgin VII artiklan kohdalla tarkoitetaan. Tulkintaerot ovat johtaneet siihen, että yhteyttä ei ole aina ollut eikä sitä tänä päivänäkään ole kaikkien kirkkojen kesken.²

Leuenbergin konkordian muodostuminen on ollut eräänlainen tie yhteyteen, jolla on ollut merkitystä eurooppalaiselle kirkolliselle ekumenialle.³ Dokumentin synty ajoittuu 1970-luvun alkupuolelle. Leuenbergin konkordian lopullinen versio hyväksyttiin 1973 ja vuonna 1974 yli 50 kirkkoa allekirjoitti sen.⁴ Tähän mennessä jo 94 eurooppalaista kirkkoa on hyväksynyt konkordian.⁵ Leuenbergin konkordian allekirjoittaneisiin kirkkoihin kuuluu luterilaisia kirkkoja, Saksan unioituja kirkkoja⁶, reformoituja kirkkoja ja metodistikirkkoja. Allekirjoittaneet kirkot edustavat monimuotoista teologista perinnettä ja ajattelua. Vaikka dokumentti ei

¹ Mietintö 1974, 7.

² Martikainen 1985, 53-54.

³ Martikainen 1980, 7-8.

⁴ Hüffmeier 1996, 82.

⁵ Who are we.

⁶ Mannermaa 1978, 11-16. Saksan unioiduilla kirkoilla tarkoitetaan 1800-luvulla syntyneitä kirkkojen unionia. Unioni oli Preussin kuninkaan Friedrich Wilhelm III ajama hanke. Unioitujen kirkkojen yhteys perustui ensisijaisesti Raamattuun, mutta myös kunkin kirkon tunnustuskirjoihin. Se ei ollut sovittavissa yhteen ongelmitta.

kata kaikkia kirkkoja, niin sillä on merkittävä rooli ekumeenisessa keskustelussa erityisesti Euroopassa. Alun perin Leuenbergin konkordian allekirjoittaneita kirkkoja kutsuttiin nimellä Leuenbergin kirkkoyhteisö. Nimeä käytettiin vuoteen 2003 asti, jolloin se muutettiin Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisöksi (Community of Protestant Churches of Europe).⁷ Selvyyden vuoksi tässä tutkimuksessa käytetään nykyistä termiä Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisö ja siitä sen englanninkielistä lyhennettä CPCE.

1.1 Leuenbergin konkordian synty ja teologinen tausta

Leuenbergin konkordian taustalla on pyrkimys kirkollisen yhteyden saavuttamiseen, joka oli katkennut pian reformaation jälkeen. 1500-luvun reformaatio lähti liikkeelle halusta ja tarpeesta uudistaa katolista kirkkoa. Sen lopputuloksena oli kolme pääsuuntausta, joita erottivat opilliset kysymykset. Niiden aiheuttamat ristiriidat johtivat siihen, että Lutherin, Zwinglin ja Calvinin seuraajilla ei ollut keskenään kirkollista yhteyttä. Keskiajalla kirkollinen yhteys oli yhtä kuin opillinen yhteys. Ilman sitä oli vaikeaa nähdä myöskään muunlaista yhteyttä. Suurin erottava tekijä kolmen pääsuunnan välillä oli ymmärrys ehtoollisesta. Se oli alkujaan aiheuttanut Lutherin, Zwinglin ja Calvinin teiden eroamisen.⁸

Vaikka yrityksiä löytää yhteys oli jo 1529, niiden lopputuloksena ei saatu mitään konkreettista aikaan. Suomessa vuosien 1527–1593 välillä luterilainen, reformoitu ja roomalaiskatolinen reformismi vaikuttivat yhdessä. Lopulta Uppsalan kokouksen myötä 1593 yhteys katosi ja luterilaisuus oli ainoa hyväksyttävä uskonopin muoto. Luterilaisten ja reformoitujen kesken löytyi ymmärrystä ja halua yhteydelle lähinnä vain synkretistisen teologian kannattajien joukossa.⁹ Moni asia on vaikuttanut konkordian syntyyn. Näistä esimerkkinä on jo 1800-luvulla Saksassa syntynyt luterilaisten ja reformoitujen kirkkojen unioni.¹⁰ Toinen merkittävä asia oli Barmenin synodi (1937), joka johti Saksassa luterilaiset, reformoidut ja unioidut kirkot luomaan uuden tunnustuskirkon poliittisen painostuksen alla.¹¹ Lisäksi konkordian syntyyn merkittävästi vaikuttanut tekijä oli niin kutsutut Ar-

⁷ Who are we.

⁸ Mietintö 1974, 7.

⁹ Mietintö 1974, 7-8.

¹⁰ Hüffmeier 1996, 80–81.

¹¹ Mietintö 1974, 8-9.

noldsheinin teesit (1957), joissa reformoitujen ja luterilaisten kirkkojen ehtoolliskäsityksestä päästiin yksimielisyyteen.¹²

Vuonna 1934 Saksan Barmenissa pidetyn kokouksen pohjalta laadittiin julistus, jonka haluttiin johtavan syvempään yhteyteen reformoitujen ja unioitujen kirkkojen välillä. Luterilainen puoli ei pitänyt asiakirjaa kirkon vanhojen tunnustusten vertaisena eikä antanut sille sellaista arvoa kuin oli toivottu.¹³ Tämä johti lopulta siihen, että tunnustuskysymyksessä oli kaksi näkökulmaa. ”Reformoiduille ja unioiduille tunnustus oli aktueli toimenpide, jonka kirkko suorittaa tietyissä tilanteissa.”¹⁴ Heidän mallin keskiössä oli tunnustaminen. ”Luterilaiset taas korostivat tunnustuksen opillista sisältöä ja sen sisällöllistä yhteyttä kirkon historiallisiin tunnustuksiin.”¹⁵ Näiden asioiden lisäksi ehtoolliskysymys nousi jälleen esiin keskeisenä yhdistävänä tekijänä.

Ehtoollisen katsottiin olevan yhteisen uskon konkreettinen yhdistäjä ja ilman sitä oli vaikeaa nähdä todellista yhteyttä. Ehtoollinen nimittäin nähtiin evankeliumin sanoman konkreettisena välittäjänä. Keskustelut ehtoollisyhteydestä vuonna 1937 kääntyivät lopulta siihen, että ilman opillista yksimielisyyttä ehtoollisesta ei ehtoollisyhteyttä voinut olla. Myöhemmin pidetyissä kokouksissa ehtoolliskysymys on noussut säännöllisesti esiin. Merkittävää muutosta saatiin aikaan vuonna 1947, jolloin saatiin muodostettua luterilaisten, reformoitujen ja unioitujen kirkkojen liitto. Luterilaisen opin mukaan yhteinen ymmärrys vanhurskauttamisesta oli perusta yhteydelle, mutta se sisälsi kuitenkin näkemyksen siitä, että Kristuksen läsnäolo sakramenteissa tuli hyväksyä.¹⁶

Konkordian allekirjoittaneet edustivat luterilaisia, reformoituja, unioituja, valdolaaisia ja Böömin veljesten esireformatorisia kirkkoja. Alun perin allekirjoittajaryhmää kutsuttiin nimellä Leuenbergin kirkkoyhteisö, mutta vuonna 2003 se muutettiin Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisöksi (CPCE). CPCE:llä on jäseniä yhteensä 94 ja ne edustavat 30 maata Euroopassa. Kaikkiaan kirkot edustavat 50 miljoonaa seurakuntien jäsentä.¹⁷

Leuenbergin konkordia on jaettu neljään kategoriaan. Heti alkusanojen jälkeen konkordia käsittelee otsikolla ”Tie yhteyteen” konkordian lähtökohtaa ja

¹² Hüffmeier 1996, 81.

¹³ Mietintö 1974, 8.

¹⁴ Mietintö 1974, 9.

¹⁵ Mietintö 1974, 9.

¹⁶ Mietintö 1974, 9-13.

¹⁷ Who are we.

siihen johtaneita syitä.¹⁸ Toinen osio käsittelee evankeliumin sisältöä, saarnavirkaa, kastetta ja ehtoollista. Tässä kohdin tuodaan esille, että konkordian mukaan evankeliumin sisältö on vanhurskauttamisopin ymmärtämisessä.¹⁹ Kolmas osio käsittelee reformaatioajan oppituomioita ja kumoaa niiden voimassaolon suhteessa vallitsevaan tilanteeseen.²⁰ Neljäs osio esittelee, miten kirkkojen välinen yhteys toteutuu ja realisoituu.²¹

Konkordian metodi ja teologiset johtopäätökset eivät ole miellyttäneet kaikkia tahoja. Se johti aikoinaan siihen, että muun muassa Suomen evankelisluterilainen kirkko ei ole allekirjoittanut konkordiaa.²² Se, etteivät kaikki kirkot ole allekirjoittaneet dokumenttia, kertoo osaltaan siitä, kuinka vaikea on ollut ylittää uskonpuhdistuksen jälkeen syntyneitä opillisia erimielisyyksiä. Suomen luterilainen kirkko on ollut kaikesta huolimatta mukana CPCE:n oppikeskusteluissa koko ajan, mutta ei allekirjoittajajäsenenä.

Leuenbergin konkordian syntyyn vaikutti ekumeeniselle liikkeelle uusi metodi, jota kutsutaan nimellä *evankeliumin keskus*.²³ Metodin avaaminen ja ymmärtäminen on keskeistä tämän tutkimuksen kannalta. Mitä tarkoitetaan termillä evankeliumin keskus ja miten se vaikuttaa siihen, minkälainen konkordian evankeliumi käsitys on? Konkordian metodi on saanut vastalauseita osakseen.²⁴

1.2 Tutkimuskysymys, lähteet ja aikaisempi tutkimus

Tämä tutkielma tarkastelee *Leuenbergin konkordian (1973)* evankeliumikäsitettä ja sen merkitystä kirkolliselle yhteydelle. Kysymystä tarkastellaan seuraavaksi esitelyjen näkökulmien kautta. Erityinen kiinnostuksen aihe on Suomessa käyty keskustelu, joka liittyy konkordiaan dokumentin allekirjoittamisen jälkeen. Tutkimuskysymyksen kannalta olennaista on selvittää konkordian syntyyn liittyvän metodin käyttöä ja sen vaikutusta konkordian evankeliumikäsitteen muokkautumiseen. Konkordian metodiin ja evankeliumikäsitteeseen liittyy olennaisesti vanhurskauttamiskäsitys ja tutkielman kannalta on mielenkiintoista taustoittaa tätä

¹⁸ LA, § 1.

¹⁹ LA, § 2.

²⁰ LA, § 3.

²¹ LA, § 4.

²² Sakasti 2016.

²³ Hietämäki 2010, 25.

²⁴ Mietintö 1974, 40 – 41.

reformaatioajan ymmärryksellä vanhurskauttamisesta²⁵. Samalla selvitän, voidaanko konkordian evankeliumikäsite supistaa vain vanhurskauttamisoppiin vai onko sillä laajempaa merkitystä.

Leuenbergin konkordia on julkaistu alun perin kolmella kielellä (saksa, englanti ja ranska). Tutkimuksen lähteenä käytetään *Leuenbergin konkordian* (1973) englanninkielistä versiota (Leuenberg Agreement, LA), josta käytetään tästä eteenpäin lyhennettä LA. Konkordia on Euroopan luterilaisten ja reformoitujen kirkkojen yhteinen julistus opillisista kysymyksistä, joiden kautta niillä voi olla ehtoollis- ja saarnatuoliyhteys. Itse tekstissä määritellään mm. vanhurskauttamista, ehtoollisen merkitystä, saarnavirkkaa, kristologiaa, ennaltamääräämisoppia ja kastetta. Siinä otetaan kantaa asioihin, joista eri kirkkokunnat voivat olla yhtä mieltä, mutta mitään opinkappaletta ei käydä kovin syvällisesti läpi. Konkordian tavoitteena oli löytää ne asiat, jotka ovat välttämättömiä kirkollisen yhteyden saavuttamiseksi ja siksi se ei käsittele syvällisesti mitään opinkappaletta. CPCE on myöhemmin ottanut kantaa opillisiin kysymyksiin omien erityistyöryhmiensä kautta, jotka ovat käsitelleet eri kysymyksiä. Erityistyöryhmien tuloksia on esitelty CPCE:n julkaisuissa. Niitä kutsutaan yleisesti nimellä Leuenberger Texts ja niitä on tähän mennessä julkaistu toistakymmentä. CPCE:n julkaisuja käytetään tutkimusmateriaalina siltä osin kuin ne ovat tutkimuskysymyksen kannalta olennaisia.

Leuenbergin konkordian tavoitteena oli tuoda yhteen reformaation erilaiset teologiset näkemykset, jotta kirkollinen yhteys olisi mahdollista. Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää ymmärtää sitä teologista taustaa, missä reformoitu ja luterilainen teologia eroavat. Erojen ymmärtäminen on tärkeää erityisesti siksi, että edelleen on olemassa kirkkoja, joiden on ollut vaikea hyväksyä Leuenbergin konkordiaa sellaisena kuin se vuonna 1973 hyväksyttiin. Evankeliumin keskus - ajattelun taustaksi tässä tutkielmassa esitetään reformoitua ja luterilaista evankeliumikäsite, niin kuin se ilmaistaan kirkkojen tunnustuskirjoissa. Luterilaisen evankeliumikäsitteen ymmärtämisen kannalta Luterilaisilla tunnustuskirjoilla on merkittävä rooli. Luterilaisten kirkkojen tunnustuskirjat saivat yhtenäisen muodon

²⁵ Teinonen 1976, 300–302. Vanhurskauttaminen oppina on kristillisen uskon ytimessä. Sen mukaan vanhurskaus on Jumalan vanhurskautta, jonka ihminen saa yksin uskosta yksin armosta. vanhurskauttaminen on vieraan vanhurskauden hyväksi lukemista syntisen ihmisen hyväksi. Vanhurskauttaminen nähdään joko efektiivisenä (vaikuttaa vanhurskauden, eli vanhurskaaksi tekemistä) tai forensisena (ihminen luetaan vanhurskaaksi).

jo vuonna 1577, mutta reformoitujen kirkkojen suhteen mikään dokumentti ei yksinään ole ollut kaikkien käytössä.²⁶

Luterilaisista tunnustuskirjoista erityisesti *Augsburgin tunnustus* ja *Augsburgin tunnustuksen puolustus* ovat merkittäviä.²⁷ Reformoitujen tunnustuskirjoihin kuuluvat muun muassa *Heidelbergin katekismus*, *Belgialainen tunnustus*, *Dordrechtin kaanonit*, *Calvinin Geneven katekismus* ja *Skotlantilainen tunnustus*. Suomen evankelisluterilaisen kirkon ja Leuenbergin konkordian kannalta merkittävin keskustelu on talletettu kirkon Leuenberg-työryhmän muistioihin. Näistä tutkimuksen kannalta olennaisia ovat *Leuenbergin konkordialuonnoksen teologisia perusongelmia* ja *Mietintö Euroopan reformatoristen kirkkojen Leuenbergin konkordiasta*. Myös muu Leuenbergin konkordian synnyn prosessia käsittelevä aineisto on tärkeää siltä osin, kuin se valaisee dokumentin evankeliumikäsitteen ymmärtämistä.

Suomessa on tehty muutamia Leuenbergin konkordiaa käsitteleviä tutkimuksia. Tuomo Mannermaan *Preussista Leuenbergiin* -teos käsittelee Leuenbergin konkordian teologista metodologiaa. Eeva Martikainen on käsitellyt konkordiaa omassa väitöskirjatutkimuksessaan *Evankeliumin keskus - Hans Johan Iwandin ekumeeninen metodi* ja myöhemmässä artikkelisarjassa *Doctrina Evangelii: Luterilainen oppikäsitys ja tulkinta*. Martikaisen tutkimuksessa keskeistä on sen keskittyminen evankeliumin keskus -käsitteeseen, joka on ollut merkittävä Leuenbergin konkordian syntymisessä. Lisäksi Erkki Taivainen on tehnyt pro gradu -tutkielman Leuenbergin konkordian ehtoollisopista.

1.3 Tutkimusmetodi ja tutkielman rakenne

Tutkimusmetodina käytetään systemaattista analyysia. Tutkimus jakaantuu johdannon jälkeen kolmeen pääluvukseen, johtopäätöksiin ja lähde- ja kirjallisuusluetteloon.

Ensimmäisessä pääluvussa käsittelem Leuenbergin konkordialle merkityksellistä evankeliumin keskus ja evankeliumin summa -ajattelua. Näiden mallien ymmärtäminen avaa mahdollisuuden ymmärtää sitä taustaa, mihin LA nojaa. Samassa luvussa käsittelem luterilaisten ja reformoitujen kirkkojen evankeliumikäsitettä niiden omista tunnustuskirjoista käsin. Tutkielman kannalta on tärkeää taust-

²⁶ Saarinen 2009, 9.

²⁷ Jolkkonen 2010, 6.

toittaa luterilaista ja reformoitua evankeliumioppia molempien omista dokumenteista, sillä se antaa taustan konkordian ekumeeniselle arvioinnille.

Toisessa pääluvussa käsittelen konkordian syntyä ja ekumeenista perusideaa. Tässä yhteydessä käsittelen konkordian metodia. Erityisesti Suomessa konkordia herätti 1970-luvulla paljon keskustelua, joka liittyi sen metodiin. Konkordiaan viitataan lähes säännöllisesti ekumeenisessa tutkimuksessa ja siksi ekumeeniseen keskusteluun viitataan tutkielman edetessä aina, kun siihen on aihetta. Toisessa luvussa käsittelen myös konkordian viimeistä lukua, jossa esitetään konkordian metodista nousseita kysymyksiä liittyen kirkollisen yhteyden toteutumiseen.

Kolmannessa pääluvussa käsittelen konkordian evankeliumikäsitettä laajemmassa kontekstissa. Evankeliumikäsitteen ymmärtäminen LA:n kontekstissa on tärkeää siksi, että ilman sitä konkordian merkitys ei aukene. Samalla käyn läpi niitä ongelmakohtia, joita evankeliumikäsitteeseen liittyy. Pyrin avaamaan asiaa sen ekumeenisessa kontekstissa ja merkityksessä. Keskustelu LA:n evankeliumikäsitteestä kulkee mukana jokaisessa pääluvussa. Lopuksi esittelen tutkimukseni johtopäätökset. Viimeisenä on lähde- ja kirjallisuusluettelo.

2 Leuenbergin evankeliumiopin käsite suhteessa reformaation vanhurskauttamisoppiin

Tämän luvun tavoitteena on löytää vastaus siihen, voidaanko vanhurskauttaminen nähdä evankeliumin keskuksena kirkkojen tunnustuskirjojen perusteella. LA:n pykälässä 7 sanotaan ”Evankeliumi on sanoma Jeesuksesta Kristuksesta, maailman pelastuksesta, joka on Vanhan Liiton kansalle annetun lupauksen täyttymys”. Kohdassa 8 sanotaan ”Sen oikein ymmärtämisen reformaation isät ovat ilmaisseet opissa vanhurskauttamisesta”. Vanhurskauttamisoppi on kristillisen pelastushistorian keskiössä, koska sen mukana pelastusoppi joko kaatuu tai pysyy.²⁸ Luvussa pyritään avaamaan LA:n evankeliumiopin käsitettä suhteessa luterilaiseen ja reformoituun teologiaan, joka on esitetty molempien tunnustuskirjoissa. Tämä on taustaa sille evankeliumiopin käsitykselle, joka löytyy LA dokumentista. LA:n mukaan evankeliumin sisältö on ilmaistu reformaation vanhurskauttamisopissa ja siksi tutkimuksen kannalta on tärkeää ymmärtää, millainen reformaation vanhurskauttamiskäsitys on.

2.1 *Evankeliumin keskus vai evankeliumin summa*

Evankeliumioppi on keskeinen kristillisessä kirkossa.²⁹ Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää taustoittaa, millainen evankeliumiopin³⁰ käsite luterilaisista ja reformoiduista tunnustuskirjoista löytyy. Samoin on olennaista ymmärtää luterilaista ja reformoitua teologiaa, joka koskee evankeliumin oppikäsitettä. LA:n syntyminen vaati sen ymmärtämistä tavalla, joka mahdollisti yhteyden löytymisen keskeisissä opinkappaleissa. Käsittelen tässä luvussa LA:n syntyyn vaikuttanutta evankeliumin keskus -mallia ja sen vastakohtaa evankeliumin summa -mallia. Näiden avaaminen on olennaista LA:n ympärillä olevan keskustelun ymmärtämiseksi. Lisäksi käyn läpi luterilaista ja reformoitua evankeliumiopin käsitystä siksi, että ilman näiden lähtökohtien ymmärtämistä ei LA:n metodin ja sisällön arvioiminen ekumeenisena dokumenttina ole mahdollista. Reformaation perintönä

²⁸ Heppel et al., 1984, 543.

²⁹ Apol, IV 2

³⁰ Teinonen 1976, 59 – 61, 191 - 193. Evankeliumi on ilosanoma Jeesuksesta. Evankeliumiopilla tarkoitetaan kaikkea sitä, mitä tämä ilosanoma pitää sisällään ja miten kirkko sen ymmärtää nousevan Jumalan sanasta. Evankeliumi on julistusta Jeesuksesta Kristuksesta, hänen persoonastaan ja hänen sovitustyöstään ristillä. Se ei ole vain julistusta pelastuksesta vaan Kristus ja pelastus ovat molemmat läsnä. Evankeliumiopilla tarkoitetaan Tunnustuskirjoissa kahta asiaa: koko UT:n opetusta ja toisaalta Jumalan lupausta antaa armonsa ihmisille lahjana Kristuksessa.

on evankeliumi³¹ -käsitteen kirkastuminen. Tämä näkyy selvästi CA:n vanhurskauttamisopissa³² (kohta IV). Näiden kolmen käsitteen (evankeliumi, evankeliumioppi ja vanhurskauttamisoppi) suhde toisiinsa on limittäinen. Evankeliumi käsitteenä sisältää sanoman Kristuksesta ja hänen sovituksestaan ihmisen ja Jumalan välillä.

Evankeliumioppi on evankeliumin sanoman ymmärtämistä uskon perustana. Vanhurskauttamisopilla kuvaillaan evankeliumin ja evankeliumiopin merkitystä suhteessa yksilöön. Vanhurskauttamisoppi tavallaan tuo sanoman eläväksi yksilölle. Luther, kuten muutkin uskonpuhdistajat, nosti vanhurskauttamiskäsitteen esille silloin, kun puhuttiin evankeliumin sisällöstä. Vanhurskauttamisopilla on ekumeenisessa keskustelussa merkittävä rooli ja siksi sen avaaminen tämän tutkielman osalta on tärkeää.³³ Kristillisen elämän keskiössä oli Jumalan vanhurskauttava teko ihmisten elämässä Kristuksen ristin työn tähden. Tähän Paavalin tulkintaan uskonpuhdistajat perustivat oppinsa.³⁴

1900-luvulla on esitetty kaksi erilaista tulkintamallia CA:lle. Niiden myötä tulee esille luterilais-reformoiduissa keskusteluissa oleva opin ja ekumeenisen metodin suhde. Molemmat mallit tulkitsevat CA:n opin sisältöä ja sen luonnetta eri tavalla. Toinen niistä kulkee nimellä evankeliumin keskus ja toinen nimellä evankeliumin summa. Mallit ovat toistensa vastakohtia. Evankeliumin keskus -mallin mukaan CA:n oppi on tietyssä historiallisessa ja poliittisessä tilanteessa tapahtunut opin aktuaalinen tunnustaminen. Evankeliumin summa -mallin mukaan CA:n oppia ei voida kohdistaa tiettyyn historialliseen tai poliittiseen tilanteeseen, vaan se on aina ja kaikkialla kirkkoa sitova ja se sisältää kirkon opin.³⁵ Evankeliumin summa -mallin mukaan CA:n sisältämä kirkon oppi ja evankeliumi ovat sidottuja toisiinsa eikä evankeliumia voida ymmärtää ilman sitä.

³¹ Beintker 2011. Evankeliumi käsitteenä tarkoittaa sanomaa Jeesuksen Kristuksen pelastavasta työstä. Reformaattoreille se tarkoitti Paavalin jalanjäljille palaamista ja evankeliumin kuvailemista vanhurskauttamisena. Eli evankeliumi on sanoma ja julistus Jumalan armosta ja laupeudesta, jonka Kristus on ostanut oman kuolemansa kautta.

³² Teinonen 1976, 15 – 16, 41 - 43. Reformaation käsitys vanhurskauttamisesta erosi merkittävästi katolisen kirkon opista. Reformaation mukaan vanhurskauttaminen tapahtui ”yksin armosta”, ”Kristuksen tähden” ja ”uskon kautta” (*sola fide, propter Christum, per fidem*). Oppi eli dogma on Jumalan sanasta nouseva kirkon uskoa kuvaava asia. Vanhurskauttamisopilla tarkoitetaan siis kirkon oppia siitä, miten ihminen tulee vanhurskaaksi Jumalan edessä.

³³ Martikainen 1985, 39.

³⁴ Köpf 2011.

³⁵ Martikainen 1982, 9.

Evankeliumi ja uskonlauseet, dogma ja tunnustus, ovat elimellisesti suhteessa toisiinsa. Kärjistetysti sanoen CA:n artikkelit 1-21 (CA:n ns. opillinen osa) sisältävät evankeliumin opin, josta luterilaisen kirkon on pidettävä kiinni ja joka myös muodostaa kirkon ykseyden kriteerin.³⁶

Näkemyksensä perustuu ajatukseen, jonka mukaan CA:n seitsemännen artiklan ymmärtäminen oikein vaatii CA:n kohdat 1-21. CA jakaantuu kahteen osaan, joista kohdat 1-21 kuuluvat kirkon ykseyttä vaativaan oppiin, jälkimmäinen osa kuuluu kirkon ykseyden kannalta ei-välttämätön oppi kategoriaan. Konsensus tarvitsee toteutuakseen artikkelit 1-21, sillä ilman niitä todellista yhteyttä ei ole.³⁷ Toisin kuin evankeliumin keskus -mallin edustajat evankeliumin summa -mallin edustajat eivät erottele yleisen kirkon ja yksittäisen kirkon opillista konsensusta toisistaan, vaan pitävät opillista konsensusta äärimmäisen tärkeänä.³⁸ Opin tärkeyttä perustellaan sillä, että esimerkiksi CA:n hylkäystuomiot ovat sidoksissa tietynlaiseen käsitykseen evankeliumin opista. Tämän ajattelun mukaan CA:n neljännen pykälän sisältämä vanhurskauttaminen ei voi olla CA:n keskus. CA:n vanhurskauttamisoppi itsessään on eräänlainen keskus, mutta vain yhdessä muiden CA:n kohtien kanssa.³⁹

Evankeliumin keskus -malli ei lähde purkamaan asiaa täältä kannalta vaan esittää, että vanhurskauttaminen on keskellä ja muut opinkappaleet tukevat sitä. Vanhurskauttamisoppia edeltäviä opinkappaleita ovat oppi Jumalasta, perisyntistä, Jumalan Pojasta (kolminaisuusoppi), luomisesta, lankeemuksesta ja kristologiasta. Keskellä on vanhurskauttaminen ja sen jälkeen puhutaan virasta, sakramenteista, kirkosta ja kristityn elämästä. Vanhurskauttaminen ei tämän mallin mukaan ole irrallinen muista opinkohdista vaan keskiössä siten, että siihen huipentuu oppi Jumalasta.⁴⁰ Evankeliumin keskus -mallin keskiössä on tietynlainen käsitys vanhurskauttamisopin olemuksesta CA:ssa. Sen mukaan luterilaisen kirkon oppi ei ole sidoksissa CA:han eikä se tarvitse CA:ta siihen, että se voisi olla aito kirkko. CA:n merkitys on sen historiallisessa todistuksessa. Keskus-mallin mukaan CA:n neljäs uskonkohta vanhurskauttamisesta on sen keskiössä ja se on kaiken ydin. Muut kohdat voidaan ymmärtää tämän keskuksen kautta. Keskus-malli määritte-

³⁶ Martikainen 1985, 45.

³⁷ Mannermaa 1978, 40.

³⁸ Martikainen 1982, 19–20.

³⁹ Mannermaa 1978, 40.

⁴⁰ Martikainen 1985, 44–45.

lee reformaation vanhurskauttamisen evankeliumin opiksi (*doctrina de justificatione*).⁴¹

Eeva Martikainen esittää, että evankeliumin keskus -mallissa vanhurskauttamisen käsite on CA:n lähtökohta sille, että kristinuskon ydin on mahdollista ymmärtää.

Koska evankeliumi ei ole sidottu mihinkään oppiin tai järjestykseen, se voi olla roomalaiskatolisessa kirkossa tai spiritualistien joukossa puuttuen juuri luterilaisesta kirkosta. Oikea evankeliumi on helposti tunnettavissa: se ei ole kätkeyty, vaan yksiselitteinen, paljas ja valaiseva. Siksi saarnaajan ei tarvitse tukeutua tunnustuskirjoihin julistaakseen puhdasta evankeliumia.⁴²

Tämän mallin mukaan Augsburgin tunnustus ei pidä sisällään mitään sellaista kirkon oppia, joka määrittäisi sen julistusta. Evankeliumi ei ole sidoksissa selkeästi kirkon oppiin vaan sen keskukseen eli vanhurskauttamisen evankeliumiin.⁴³

Jumalan todellisen tuntemisen lopputuloksena on ymmärrys vanhurskauttamisesta.⁴⁴ Siihen ei päästä ilman ymmärrystä siitä, kuka Jumala on. Vastattaessa kysymykseen joudutaan selvittämään Jumalan kolminaisuutta. Martikainen esittää, että CA:n vanhurskauttamisopin ymmärtäminen on mahdotonta ymmärtämättä triniteettioppia^{45,46} Sen tähden vanhurskauttamisen ymmärtäminen edellyttää sitä, että ihminen tuntee ensin, kuka Jumala on ja Hänet voi tuntea vain ymmärtämällä triniteettiopin.

Evankeliumin keskus -ajattelu oli keskeinen LA:han johtaneissa keskusteluissa.⁴⁷ Evankeliumin keskus -malli voi johtaa tietyissä olosuhteissa siihen, että ekumeeninen keskusteluyhteys katkeaa kokonaan riippuen siitä, millä tavalla keskustuksesta ajatellaan.⁴⁸ Vanhurskauttamisoppi oli reformaation keskiössä myös muilla uskonpuhdistajilla kuin Lutherilla. Voidaanko samaa evankeliumin keskus tai evankeliumin summa -ajattelua soveltaa myös muihin kuin Augsburgin tunnustukseen?

⁴¹ Martikainen 1985, 44.

⁴² Martikainen 1985, 44–45.

⁴³ Martikainen 1985, 44–45.

⁴⁴ Martikainen 1985, 45–46

⁴⁵ Teinonen 1976, 124 – 126. Triniteettioppi on kristillisen uskon keskeisin oppi. Triniteetillä tarkoitetaan sitä, että Jumaluudessa on vain yksi olemus ja tällä on kolme persoonaa; Oberdorfer 2011. Nämä Jumalan kolme muotoa (Isä, Poika ja Pyhä Henki) ovat samaan aikaan yhtä olemusta ja erillisiä persoonia. Varsinaiseksi triniteettiopiksi se muodostui myöhäisen antiikin aikana. Alkukirkolla oli jonkinlainen ymmärrys kolminaisuudesta, mutta se ei alkukirkon aikana ollut vielä oppi.

⁴⁶ Martikainen 1985, 46–47.

⁴⁷ Martikainen 1980, 8.

⁴⁸ Martikainen 1985, 40.

2.2 Vanhurskauttamisen käsite luterilaisissa tunnustuskirjoissa

Tässä osiossa käsittelen luterilaisissa tunnustuskirjoissa esitettyä vanhurskauttamisen käsitettä osana evankeliumin keskus -mallia. Tärkeimmät luterilaisissa tunnustuskirjoissa olevat tekstit ovat Augsburgin tunnustus ja Augsburgin tunnustuksen puolustus.⁴⁹ Jälkimmäisessä käsitellään hyvinkin tarkasti vanhurskauttamisen käsitettä. Toisin kuin monissa reformaation tunnustuksissa luterilaisissa tunnustuksissa vanhurskauttamisen käsite on niin keskeinen, että sille on luotu oma artikkla.

CA:n artiklassa IV sanotaan selkeästi, mitä vanhurskauttamisella tarkoitetaan ja mistä se on peräisin.

Samaten seurakuntamme opettavat, että ihmiset eivät voi tulla vanhurskautetuiksi Jumalan edessä omin voimin, ansioin tai teoin, vaan että heille annetaan vanhurskaus lahjaksi Kristuksen tähden uskon kautta, kun he uskovat, että heidät otetaan armoon ja että synnit annetaan anteeksi Kristuksen tähden, joka kuolemallaan on antanut hyvityksen synneistämme. Tämän uskon Jumala lukee edessään kelpaavaksi vanhurskaudeksi (Room. 3 ja 4).⁵⁰

CA:n lähtökohta on esittää vanhurskauttaminen suhteessa tekoihin. Teoilla ei voi saavuttaa vanhurskautta, vaan se annetaan lahjaksi. Vanhurskauden saaminen lahjaksi ja sen forensinen⁵¹ luonne ovat CA:n vanhurskauttamisopin keskiössä. Kristus on se, joka vanhurskauttaa ja vain sitä kautta synnit on mahdollista saada anteeksi. CA auttaa ymmärtämään Jumalan roolia vanhurskauden saavuttamisessa kohdassa XVIII määritellesään, mitä tarkoitetaan vapaalla ratkaisuvallalla. Sen mukaan Jumala toimii ihmisessä Pyhän Hengen kautta, kun hän kuulee Jumalan sanaa. Näin ihminen voi saavuttaa sellaisen tilan, jossa hänen on mahdollista ottaa vastaan Kristuksen tarjoama vanhurskaus.⁵²

Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa (Apol.) perisyntiä koskevassa opetuksessa tuodaan selkeästi esille, kuinka vanhurskauttamisen käsitteen ymmärtäminen vaatii Jumalan tuntemista ja ymmärrystä siitä millainen ja kuka Jumala

⁴⁹ Koskenniemi 2003, 7.

⁵⁰ CA, IV.

⁵¹ Teinonen 1976, 302. Forensisuusdella tarkoitetaan sitä, että vanhurskaus on ihmisen ulkopuolelta tulevaa vierasta vanhurskautta. Ihminen on samaan aikaan syntinen ja vanhurskas, koska ihmisessä oleva vanhurskaus on Kristuksen vanhurskautta ihmisessä. Vanhurskauttamisoppia koskien on käyty keskustelua siitä, onko se forensinen vai efektiivinen. Forensisen ajattelun mukaan ihminen luetaan vanhurskaaksi ja efektiivisessä ajattelussa ihminen tehdään vanhurskaaksi. Tunnustuskirjoissa näitä kahta ei kuitenkaan erotella vaan molemmat ovat läsnä.

⁵² CA, XVIII.

on.⁵³ Käsitys perisyynnistä liittyy olennaisesti käsitteeseen vanhurskaus. Perisynti on ikään kuin alkuvanhurskauden puutetta.⁵⁴

Edelleen on huomattava, ettei vanhurskaus Raamatussa rajoitu vain kymmenen käskyn toiseen tauluun, vaan siihen kuuluu myös ensimmäinen taulu, joka käskää Jumalanpelkoon, uskoon ja rakastamaan Jumalaa. Näin ollen alkuvanhurskauteen ei ollut määrä sisältyä vain ruumiin ominaisuuksien sopusuhtainen kokonaisuus, vaan myös nämä lahjat: varma tieto Jumalasta, jumalanpelko ja luottamus Jumalaan tai ainakin vilpitön kyky saavuttaa nämä.⁵⁵

Puhuttaessa vanhurskauttamisesta puhutaan siis Jumalan tuntemisesta ja Jumalan tuntemisen puuttumisesta. Sen tähden ihminen näyttää tarvitsevan vanhurskautta, joka tulee ulkopuolelta.

Vaikka Apologia nostaa perisyntikäsitteen merkittävään rooliin suhteessa vanhurskauttamiseen, niin LA:ssa ei ole minkäänlaista mainintaa perisyynnistä käsitteenä. Syntikäsite näkyy ja mainitaan suhteessa vanhurskauttamiseen, sakramentteihin ja ennaltamääräämiseen (LA:n pykälät 9, 10, 14, 15 ja 24). Vaikka perisyntikäsitettä ei selkeästi mainita, niin se ei silti tarkoita sitä, ettei syntikäsitteellä olisi merkitystä. Näyttää siltä, että syntikäsite täytyy arvioida suhteessa vanhurskauttamiseen ja siinä ilmenevään pelastussanomaa. Perisyntikäsitteen puuttuminen on hyvä esimerkki siitä, kuinka opillisesti suppea dokumentti LA loppujen lopuksi on.

Vanhurskauden saavuttaminen on mahdollista vain uskon kautta, kuten CA:n kohdassa IV sanotaan. ”Vanhurskauttava usko ei kuitenkaan ole yksinomaan historian tosiseikkojen tuntemusta, vaan suostumusta siihen Jumalan lupaukseen, jossa meille tarjotaan syntien anteeksiantamus ja vanhurskaus lahjaksi Kristuksen tähden.”⁵⁶ Uskon kohde on Jumalan lupaus ja sillä näyttää olevan merkitystä, koska kyseessä ei ole vain tieto siitä, että Kristus on sovittanut synnit ihmisten puolesta vaan, että se on henkilökohtainen lahja yksilölle. Lupaus, lahja ja Kristuksen sovitus työ ovat kolme merkittävää seikkaa vanhurskauttavan uskon suhteen.⁵⁷ ”Lupaus otetaan vastaan uskolla. Lahja sulkee pois meidän omat ansiomme ja ilmaisee sen, että hyvä teko tulee meidän osaksemme yksinomaan lau-

⁵³ Apol, II 16-17.

⁵⁴ Apol, II 15.

⁵⁵ Apol, II 16-18.

⁵⁶ Apol, IV 48.

⁵⁷ Apol, IV 53.

peuden tähden. Kristuksen ansio taas on lunastushinta.”⁵⁸ Uskon merkitys korostuu tässä valtavasti.

Usko näyttää olevan se elementti, joka sitoo yhteen koko käsityksen vanhurskaudesta. Ilman uskoa lupauksella tai Kristuksen sovitustyöllä ei ole merkitystä yksilön vanhurskauttamisen suhteen. Toisaalta asian voisi sanoa myös niin, että ilman Jumalan lupausta pelastuksesta ja Kristuksen syntien sovittamista uskolla ei olisi mitään sijaa. Jälleen tulee esille se, ettei yksittäinen opinkappale ole merkityksellinen, mikäli se irrotetaan muusta ympärillä olevasta opista.

LA:n pykälässä 10 esitetään, että uskon suhde pelastuksen vastaanottamiseen on merkittävä. Pyhä Henki käyttää Jumalan sanaa herättääkseen uskon Jeesuksen sovitustyötä kohtaan, jonka ihminen voi vastaanottaa. Usko ei siis LA:n mukaan ole kohteetonta tai synny tyhjästä, vaan se on suhteessa Jumalan sanaan ja Pyhän Hengen työhön yksilön elämässä. Yhdistävä tekijä näyttäisi olevan yksilön usko.

Kristuksen kahden luonnon merkitys nostetaan esille CA:n artiklassa III ja Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa sitä korostetaan entisestään vanhurskauttamisen näkökulmasta.

Vastapuoli hyväksyy kolmannen uskonkohdan, jossa me tunnustamme, että Kristuksessa on kaksi luontoa: inhimillinen luonto, jonka Sana on ottanut persoonansa ykseyteen. Edelleen me tunnustamme siinä, että Kristus on kärsinyt ja kuollut sovitustaakseen Isän meidän kanssamme, herätetty kuolleista hallitsemaan niitä, jotka uskovat, vanhurskauttamaan ja pyhittämään heidät jne., sen mukaan kuin Apostolinen uskontunnustus ja Nikaian uskontunnustus lausuvat.⁵⁹

CA:n III artiklan tavoitteena on osoittaa, että tämä oppi on sidoksissa varhaisen kirkon oppiin ja sen uskontunnustuksiin.⁶⁰ Sama tulee esille Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa. Vaikka CA:n III kohdan kritiikki oli ensisijaisesti osoitettu katolista kirkkoa kohtaan, niin tässä yhteydessä myös uskonpuhdistajien välinen kiista tulee esille.⁶¹ Augsburgin tunnustuksen puolustuksen lyhytsanainen selitys oli Melanchtonin tapa pitää minimissään Lutherin ja Zwinglin teologinen kiista, joka koski Kristuksen kahden luonnon merkitystä suhteessa ehtoollisoppiin.⁶² Lutherin ja Zwinglin yksi suurimmista kiistakysymyksistä oli ehtoollisopin ymmärtäminen.⁶³

⁵⁸ Apol, IV 53.

⁵⁹ Apol, III 1.

⁶⁰ Grane 1987, 51.

⁶¹ Grane 1987, 52.

⁶² Grane 1987, 53 – 54.

⁶³ Grane 1987, 54.

Tässä tulee esille yksi Leuenbergin konkordian syntyyn liittyvä haaste. Kivirannan mukaan ehtoolliskysymys nostettiin esille suomalaisessa keskustelussa ennen LA:n hyväksymistä. Luterilaisten ja reformoitujen ehtoolliskäsityksen nähtiin olevan kaukana toisistaan ja se oli suuri ongelma yhteydelle. Saksassa oli jo vuonna 1957 (Arnoldshainin teesit) päästy osittaiseen yhteisymmärrykseen asiasta. Teesien tavoitteena ei ollut olla tyhjentävä selvitys ehtoollisesta, vaan enemmänkin pyrkimys esittää vastauksia ehtoollista koskeviin kysymyksiin ilman, että kompromissin tähden olisi jätetty jotakin pois.⁶⁴ Ehtoollisen olemusta ja merkitystä käsitteleviä teesejä on kahdeksan.⁶⁵ Niiden mukaan olennaista ei ollut täydellisen kirkollisen yhteyden julistaminen, vaan se mikä on keskiössä samalla tavalla, kuin se oli olennaista evankeliumin keskuksen mukaan. Täydellistä opillista konsensusta ei vaadittu yhteiseen ehtoollisen viettoon.⁶⁶ Suomessa kritiikki kohdistui erityisesti siihen, ettei maailmalla muiden kirkkojen välillä käytyä keskustelua oltu otettu huomioon tarpeeksi.⁶⁷

Suomalainen Leuenberg-työryhmä otti asiaan kantaa LA:n luonnosvaiheessa ja kritisoi luonnoksen kristologiaa.⁶⁸ Ongelmaksi oli muodostunut se, että LA:n luonnosvaiheessa ei selvitetty lainkaan reformaatioajan kristologista kiistaa.⁶⁹ Suomessa nähtiin, että kristologinen dogma jäi liikaa toisarvoiseen asemaan, vaikka se ei ollut tarkoitus.⁷⁰ Tämä kertoo siitä, kuinka suuri merkitys sanoilla ja niiden muodoilla on LA:n tapaisessa dokumentissa. Kaikella on merkityksensä eikä niillä haluta sulkea ketään pois vaan löytää yhteys. Tästä syystä LA:n kristologialla on merkittävä rooli, koska se vaikuttaa myös yksittäisiin opinkappaleisiin.

Tässä evankeliumin keskus -mallin ja evankeliumin summa -mallin ero tulee esiin. Mikäli seurataan evankeliumin summa -mallia, niin silloin CA:n kohdat 1-21 täytyy ottaa dogmaattiseksi lähtökohdaksi etsittäessä yhteyttä LA:n tapaan. Kyseessä ei enää ole keskus, vaan yksittäiset opinkappaleet nousevat merkittävästi esiin. Tämä oli LA:n synnyn keskusteluissa iso haaste. Martikainen esittää, että triniteettioppi eikä vanhurskauttamisoppi selittää evankeliumin, koska vanhurskauttamisopin perusta on triniteettiopissa. Kristologia on merkittävä siksi, että

⁶⁴ Sarantola 1963, 6.

⁶⁵ Sarantola 1963, 7-15.

⁶⁶ Mietintö 1974, 12.

⁶⁷ Kiviranta 1973, 31.

⁶⁸ Mietintö 1974, 19.

⁶⁹ Kiviranta 1973, 32-33.

⁷⁰ Kiviranta 1973, 33.

ilman sitä ei Augustanan vanhurskauttamiskäsitystä, johon LA vahvasti nojaa, voida ymmärtää.⁷¹

Augsburgin tunnustuksen puolustuksessa käytetään sivukaupalla tilaa vanhurskauttamisopin selittämiseen. Siinä pyritään kumoamaan sellainen ajattelu, joka johtaa vääränlaiseen tekojen korostamiseen vanhurskauttamisessa. Tässä viitataan skolastikkojen ajatteluun, jonka mukaan yhteiskunnassa tehtävien hyvien tekojen kautta ihminen voisi osoittaa rakkauttaan Jumalaa kohtaan. Ajattelun mukaan synnintunto ohjaa ihmistä etsimään Jumalaa, mutta sen sijaan, että hän löytäisi Jumalan armon, hän tekeekin työtä ansaitakseen Jumalan anteeksiannon. Ilman Pyhää Henkeä ihminen ei kykene kuitenkaan rakastamaan Jumalaa. Pyhän Hengen rooli kuvastaa Jumalan vaikutusta ihmisessä suhteessa armon vastaanottamiseen. Ilman Pyhää Henkeä se ei ole mahdollista.⁷² Tässä tulee esille LA:n 10 pykälän esitys Pyhän Hengen roolin merkityksestä. LA:n mukaan Pyhä Henki vaikuttaa ihmisessä sellaista uskoa, joka voi ottaa vastaan Kristuksen tarjoaman vanhurskauden.⁷³ LA näyttää seuraavan samaa ajatusmallia Augsburgin tunnustuksen puolustuksen kanssa siinä, että ilman Pyhää Henkeä ihmisen on vaikea lähestyä Jumalaa.

Tekojen suhde vanhurskauttamiseen nostaa esiin kysymyksen Kristuksen merkityksestä vanhurskauttamisen keskiössä.⁷⁴ Mikäli ihminen voi saavuttaa vanhurskauden tekojen kautta, niin Kristuksen ristin työllä ei ole merkitystä, vaan teot syrjäyttävät Kristuksen sovitustyön.⁷⁵ Kristuksen ristin työllä on kuitenkin merkittävä rooli, koska se on Jumalan armon väline. Laki itsessään vaatii ihmistä toimimaan oikealla tavalla ja osoittaa heti, mikäli ihminen menee vikaan. Lupaus Jumalan armosta antaa mahdollisuuden sovitukseseen, joka on saavutettavissa uskon kautta. Teoilla ei ole merkitystä eikä osaa lahjan vastaanottamiseen. Vain uskolla Jumalan luvattuun armoon on merkitystä.⁷⁶ Usko on väline, mutta varsinainen työ on Jumalan. LA:n mukaan teoilla ei ole vanhurskauttamisessa merkitystä, mutta sen sijaan päivittäisellä uudistumisella ja katumisella on merkitystä uskovan elämässä.⁷⁷ Näyttää siltä, että vaikka teoilla ei voi ansaita pelastusta, vaan se on yk-

⁷¹ Martikainen 1985, 44–50.

⁷² Apol., IV 9 – 10.

⁷³ LA § 10.

⁷⁴ Apol., IV 12.

⁷⁵ Apol. IV 12 – 13.

⁷⁶ Apol., IV 44.

⁷⁷ LA §10.

sin Jumalan työtä ihmisessä, niin niillä on LA:n mukaan merkitystä siinä, kuinka lähellä Jumalaa ihminen elää.

LA esittää, että Kristuksen rooli on keskeinen vanhurskauttamisen ymmärtämisessä.⁷⁸ Tästä asiasta Augsburgin tunnustuksen puolustus sanoo, että ihmisen teoilla ei saavuteta sitä, minkä Kristus on jo saavuttanut. Usko Kristukseen yhdistää ihmisen Jumalan lupauksiin ja armoon. Uskon ymmärtäminen oikeassa yhteydessä on tärkeää. Usko yksinään ei ole merkityksellistä, vaan se mihin usko kohdistuu. Vanhurskauttamisen kontekstissa usko kohdistuu Jumalan lupaukseen anteeksiantamuksesta ja vanhurskauden saamisesta lahjaksi.⁷⁹ Uskon ja tekojen välistä suhdetta vanhurskauttamiseen selitetään hiukan myöhemmin näin.

On helppoa huomata, mikä erottaa tämän uskon ja lain vanhurskauden toisistaan. Usko on *latreiaa*, jumalanpalvelusta, joka ottaa Jumalalta vastaan hänen tarjoamiansa hyviä tekoja. Lain vanhurskaus taas on sellaista *latreiaa*, joka tarjoaa Jumalalle meidän omia ansioitamme.⁸⁰

Ero näiden kahden välillä on se, kenen teoilla on merkitystä, ihmisen vai Jumalan. Voidaan siis todeta, että Kristuksen ristin työ on se vanhurskauttava teko, joka voidaan vastaanottaa vain uskolla, ei teoilla. Samaan näkemykseen päätyy LA julistaessaan, että vanhurskauttaminen tapahtuu Kristuksen tähden ja ihmisen hyväksi luetaan Kristuksen vanhurskaus.⁸¹

Kolmas elementti vanhurskauttamisessa on Jumalan sanan merkitys. ”Jumalan kanssa ei päästä kosketuksiin eikä häntä voida käsittää muutoin kuin sanan kautta. Sen tähden vanhurskautus tapahtuu sanan kautta”.⁸² Jumalan sana synnyttää uskoa, mikä johtaa siihen, että uskon kautta ihminen voi tulla vanhurskauteksi. Uskon syntyminen vaatii sanan kuulemista, koska sana korostaa Jumalan lupausta. ”Me siis saavutamme syntien anteeksiantamuksen yksin uskolla, kun sydämessämme rohkaistumme luottamaan Kristuksen tähden luvattuun laupeuteen”.⁸³ Keskeistä vanhurskauttamisopissa näyttää olevan uskon rooli suhteessa tekoihin. Usko vanhurskauttaa, ei teot. ”Koska me siis saamme syntien anteeksiantamuksen ja Pyhän Hengen yksinomaan uskolla, meidät vanhurskauttaa yksin usko”.⁸⁴

⁷⁸ LA §9.

⁷⁹ Apol. IV 48.

⁸⁰ Apol. IV 49.

⁸¹ LA §10.

⁸² Apol. IV 67.

⁸³ Apol. IV 80.

⁸⁴ Apol. IV 86.

Kysymykseen siitä kumpi Kristuksen luonnoista meidät vanhurskauttaa Yksimielisyyden ohje vastaa, että molemmat.⁸⁵ Tässä tulee esille uskonpuhdistajien haaste opillisissa kysymyksissä. Edellä mainittu Lutherin ja Zwinglin erimielisyys ehtoolliskysymyksestä nousee esille myös tässä. Ymmärrys kristologiasta näyttää olevan tärkeä minkä tahansa opin ymmärtämiseen, mutta erityisesti vanhurskauttamisen oikeaan ymmärtämiseen.

Me uskomme, opetamme ja tunnustamme yksimielisesti, että Kristus on meidän vanhurskaudemme molempine luontoineen, ei siis ainoastaan jumalallisen tai ihmillisen luonnon puolesta. Hän on kokonainen Kristus, joka on vanhurskaudemme yksin sen kuuliaisuuden tähden, jota hän Jumalana ja ihmisenä on osoittanut Isälleen aina kuolemaan asti.⁸⁶

Kristuksen inhimillinen tai jumalallinen luonto ei riitä yksinään, vaan Kristuksen välittäjärooli korostuu siinä, että hänessä yhdistyvät molemmat luonnot.⁸⁷

Luterilaisten tunnustuskirjojen evankeliumiopin keskiössä on vanhurskauttamisoppi CA:n artiklassa IV. Vanhurskauttamisopin ymmärtäminen on avain luterilaisen evankeliumikäsitteen ymmärtämiseen. Vanhurskauttamisoppi ei ole irrallinen muista opinkohdista, vaan päinvastoin muiden kohtien merkitys korostuu vanhurskauttamisopin ymmärtämisessä. Kuten edellä on mainittu kristologia, triniteettioppi ja Jumalan tunteminen ovat tärkeitä asioita. Usko on keskeinen elementti siinä, että ihminen vastaanottaa Jumalan tarjoaman vanhurskauden. Ilman uskoa, jonka Jumala lahjoittaa, ihminen ei voi ottaa vastaan Jumalan lupaus-ten mukaista vanhurskautta, jonka Kristuksen sovitustyö tarjoaa. Loppujen lopuksi kaikessa vanhurskauttamiseen liittyvässä on kyse Jumalan työstä ihmisen elämässä.

Voidaan todeta, että LA:n käsitys vanhurskauttamisesta seuraa hyvin pitkälle luterilaista vanhurskauttamisoppia. LA ei lisää tai poista siitä mitään, vaan tuottaa hiukan pienemmässä mittakaavassa vanhurskauttamisen ytimen, eli Kristuksen sovitustyön.

2.3 Vanhurskauttamisen käsite reformoiduissa tunnustuskirjoissa

Kaikissa reformaation tunnustuksissa puhutaan vanhurskauttamisesta ja siitä, että se tapahtuu yksin uskosta ja yksin Kristuksen tähden. Voidaanko tästä kuitenkin

⁸⁵ FC, 3:1-2.

⁸⁶ FC, 3:3.

⁸⁷ FC, 3:5.

vetää sellaisia johtopäätöksiä, että vanhurskauttaminen olisi jokaisen reformaation tunnustuksen keskiössä ja jos voidaan niin, mitä sillä tarkoitetaan? Tässä kohdin käsittelen reformoitujen kirkkojen eri tunnustuksia ja niiden vanhurskauttamisen käsitettä. Olen tietoisesti päättänyt olla ottamatta kaikkia mahdollisia tunnustuksia käsittelyyn, koska tämän tutkimuksen ensisijainen tavoite ei ole tutkia niitä. Tässä luvussa niistä otetaan lähinnä otteita sen mukaan, kuin ne auttavat ymmärtämään niissä ilmaistua vanhurskauttamisen käsitettä.

Reformoidun vanhurskauttamiskäsityksen ymmärtäminen on tärkeää siksi, että LA:n koko olemus perustuu reformaation vanhurskauttamiskäsitteen pohjalle. Olen valinnut tähän laajasti reformoitujen kirkkojen eri tunnustuksia. Niiden tarkoituksena on auttaa ymmärtämään reformoitujen kirkkojen ajattelua. Tunnustukset edustavat jollain tapaa jokaista reformoitua kirkkoa ja tuovat esille reformoidun ajattelun monimuotoisuutta.

Calvinin Geneven Katekismus (GK) on Geneven kirkon tunnustuskirja. Alun perin Calvin kirjoitti sen lasten opettamista varten ja se on muotoiltu kysymys vastaus -malliin. Siinä käsitellään hyvin laajasti kristillistä uskoa, oppia ja elämää. Siinä on kaikkiaan 373 kohtaa. Katekismus alkaa kuvailemalla uskoa ja hyvin pian jo kohdassa 16 siinä esitetään Apostolinen uskontunnustus.⁸⁸ Sen jälkeen käydään kohta kohdalta läpi Apostolista uskontunnustusta, joka avaa evankeliumikäsite. Keskeisiä asioita ovat käsitys Jumalasta, kolminaisuudesta, kristologiasta, Jeesuksen sovitustyöstä ja tuomiosta. Kohdissa 74, 114, 115 ja 118 tuodaan vanhurskauttamisopin keskeinen ajatus esille. Näitä samoja teemoja käsitellään myös LA dokumentissa.

Ensinnäkin kohdassa 114 tuodaan esille, että ihmisen vanhurskauttaa usko. ”Mitä hyvää usko antaa meille, kun meillä on se? Se vanhurskauttaa meidät Jumalan edessä saadakseen meidät ottamaan vastaan iankaikkisen elämän”.⁸⁹ Uskolla ja vanhurskauttamisella näyttää olevan suora syy-seuraus suhde iankaikkisen elämän suhteen. Kohdassa 74 ilmaistaan Kristuksen ylösnousemuksen merkitys suhteessa ihmisen vanhurskauttamiseen.

Miten monella tavalla tämä ylösnousemus hyödyttää meitä? Ensiksi siinä meille on hankittu vanhurskaus täyteydessään (Rm 4:24). Toiseksi se on meille varma todiste siitä, että me nousemme kerran kuolleista kunniakkaaseen kuolemattomuuteen (1 Kor.15:20–23). Kolmanneksi, jos me olemme todella yhteydessä siihen ja

⁸⁸ Saarinen 2009, 42–43.

⁸⁹ GK, 114.

osalliset siitä, me nousemme kuolleista tästä hetkestä alkaen uuteen elämään, palvelemaan Jumalaa ja elämään pyhästi hänen tahtonsa mukaan (Rm 6:4).⁹⁰

Vanhurskauttamisen suhde Kristuksen kuoleman voittamiseen on ilmeinen. Kristus on se, joka on voittanut kuoleman kaikkien ihmisten puolesta. GK korostaa Kristuksen työtä ihmisen vanhurskauttamisessa, joka edellyttää osallisuutta Kristuksesta. Kohdassa 114 sen ilmaistiin tulevan uskon kautta. Kohdassa 115 esitetään, että teoilla ei ole mitään tekemistä vanhurskauttamisen kanssa.⁹¹ Reformaation perintö vanhurskauttamisesta yksin armosta ja yksin uskosta tulee esille tässä kohdassa. Kohdan 118 merkittävin ilmaisu vanhurskauttamisesta on sen lopussa. ”Puhtaasta armeliaisuudestaan ja hyvydestään, ilman mitään tekojemme huomiioon ottamista, hän ottaa meidät vastaan Jeesuksessa Kristuksessa, lukee hyväksemme hänen vanhurskautensa eikä katso vikojamme (Tiit 3:5-7)”.⁹² Jälleen kerran tuodaan esille reformaation periaatetta siitä, että vanhurskauttaminen saavutetaan uskossa ilman tekoja.

GK:n vanhurskauttamisoppia ei näytä olevan mahdollista edes ymmärtää, jollei ensin ymmärretä jumalaoppia, kristologiaa ja muita merkittäviä opinkappaleita. Vanhurskautus oppina on ripoteltuna kaiken muun keskelle, mutta silti se näyttää olevan keskeinen koko sanomalle. Mikäli vanhurskauttaminen tapahtuu yksin uskosta ja yksin Kristuksen tähden, niin silloin on määriteltävä mitä usko on, toisekseen kuka Kristus on ja mitä hän on tehnyt, jotta ihmisen vanhurskauttaminen on ylipäätään mahdollista.

Skotlantilainen tunnustus (SK) alkaa esittelemällä oppia Jumalasta ja luomisen merkitystä. Se rakentuu kolminaisuusopin ja pelastushistoriallisen etenemisen pohjalle.⁹³ Tunnustus korostaa muiden reformaation tunnustusten tavoin armovalintaa ja uskonvanhurskauden merkitystä (§8, 3).⁹⁴ Tekstissä tuodaan esille se, kuinka usko on lahjaa Jumalalta (§12) ja kuinka vanhurskauttamisella on forensinen luonne (§15).⁹⁵ Kohta kolme esittää uskon, lupauksen ja uudestisyntymisen suhdetta. Pyhä Henki vaikuttaa ihmisessä uskoa, jolla hän voi tarttua kiinni Jumalan lupaukseen ja ottaa vastaan sanoman Kristuksesta.⁹⁶ Kahdeksannessa kohdassa tuodaan esille, kuinka Jumala on valinnut meidät pelastumaan Pojassaan

⁹⁰ GK, 74.

⁹¹ GK, 115.

⁹² GK, 118.

⁹³ Ahvio 2009, 126.

⁹⁴ Ahvio 2009, 127.

⁹⁵ Ahvio 2009, 127.

⁹⁶ SK, §3.

Kristuksessa Jeesuksessa.⁹⁷ Ihmisen voi vanhurskauttaa vain Kristus.⁹⁸ ”Tunnustamme myös Pyhän Hengen pyhittävän ja uudestisyntyttävän meidät katsomatta minkäänlaiseen omaan ansioomme”.⁹⁹ SK korostaa sitä, että ihmisen omilla ansiolla ei ole merkitystä uskon vanhurskauden saavuttamisessa. Vanhurskauttaminen näyttää olevan SK:n keskeinen teema, jonka ympärille rakentuvat muut opin kohdat. Oppi Jumalasta on selkeästi ensimmäisenä, keskellä on vanhurskauttaminen, jonka yhteydessä käsitellään kristologiaa ja lopuksi on selvitys kirkon roolista ja sakramenttiopista.

Belgialainen tunnustus (BT) esittää Saarisen mukaan ”tasapainoisen pienen dogmatiikan, jossa vanhakirkolliset kolminaisuusopin ja kristologian teemat painottuvat huomattavasti enemmän kuin reformaation tunnustuksissa yleensä.”¹⁰⁰ Tunnustuksen merkitys reformoiduille näyttää olevan suuri, koska siihen viitataan usein eri teoksissa.¹⁰¹ BT noudattaa samaa kaavaa muiden tunnustusten kanssa, sillä se aloittaa selvittämällä oppia Jumalasta (1-2). Kolminaisuusoppia käsitellään kohdissa 8-11, Kristuksen persoonaa ja työtä kohdissa 18–22 ja pelastusoppia kohdissa 23–26.¹⁰² Keskeinen vanhurskauttamisen esitys on mainittu kohdissa 20 ja 23. Jumala osoitti armoaan syntisiä ihmisiä kohtaan antamalla Poikansa kuolemaan ihmisten syntien tähden. Kaikki tapahtui rakkaudesta ihmisiä kohtaan. Kristuksen nouseminen kuolleista mahdollistaa ihmisen vanhurskauttamisen ja antaa mahdollisuuden saada iankaikkisen elämän ja kuolemattomuuden.¹⁰³

Vanhurskauttaminen toteutuu BT:n mukaan Jumalan armosta. Kristuksen sovitustyö tulee esille hänen kuolemassaan ja ylösnousemuksessaan. Teksti antaa ymmärtää, että iankaikkinen elämä voidaan saavuttaa ja kuolema voittaa vain sillä, että Kristus on voittanut kuoleman. Vanhurskaus on ulkoapäin saatavaa vanhurskautta. Kohdassa 23 sama asia tuodaan uudelleen esille, mutta tällä kertaa vielä enemmän vahvistamalla uskon roolia sen vastaanottamisessa. Ihmisen vanhurskaus on Kristuksen vanhurskautta ja on saavutettavissa uskomalla Kristukseen. Tämä mahdollistaa sen, että ihminen voi tulla Jumalan eteen.¹⁰⁴ Vanhurskaus on Kristuksen vanhurskautta, joka katsotaan siihen uskovan hyväksi. Voi-

⁹⁷ SK, §8.

⁹⁸ SK, §8.

⁹⁹ SK, § 12.

¹⁰⁰ Saarinen 2009, 150.

¹⁰¹ Saarinen 2009, 151.

¹⁰² Saarinen 2009, 150.

¹⁰³ BT, § 20

¹⁰⁴ BT, § 23.

daan sanoa, että BT:n vanhurskauttamisen käsitys noudattaa reformaation keskeistä periaatetta.

Dordrechtin kaanonit (DK) eroaa muista tunnustuksista sillä, että se menee heti suoraan Jumalan pelastustyön käsittelyyn. Jo alussa käsitellään evankeliumin keskeisiä asioita (synnin merkitystä, Kristuksen tulemista ja ilosanomaa Kristuksen kuoleman voittamisesta).

Jumalan viha pysyy niiden yllä, jotka eivät usko tätä ilosanomaa. Mutta ne, jotka ottavat sen vastaan ja elävällä ja todellisella uskolla vastaanottavat Jeesuksen, Pelastajan, vapautetaan hänen tähtensä Jumalan vihasta ja tuhosta, ja heille annetaan ikuisen elämän lahja.¹⁰⁵

Ilosanomien keskeisiä elementtejä ovat Kristuksen sovitustyö, iankaikkinen elämä ja uskon rooli sen saavuttamisessa. Tässä tulee esille vanhurskauttamisen forensisuus. Viidennessä kohdassa tuodaan vielä selkeämmin esille evankeliumin merkitys Jumalan lahjana. ”Usko Jeesukseen ja pelastus hänen kauttaan on Jumalan vapaa lahja”.¹⁰⁶ DK:n erilaisuutta selittää se, että ne ovat syntyneet kumoamaan arminiolaisuuden¹⁰⁷ esittämät opit, eikä edes käsittele muita opinkappaleita kuin niitä, joita arminiolainen oppi kosketti.¹⁰⁸ DK:n käsitys vanhurskauttamisesta pitää sisällään Kristuksen sovitustyön, uskossa sen vastaanottamisen ja Jumalan armon merkityksen. Tekstin luonteen tähden siinä ei lähdetä kuvailemaan alkuun jumalaoppia tai kolminaisuutta sellaisina temoina kuin muissa teksteissä, mutta se ei näytä silti poikkeavan käsitykseltään muista tunnustuksista. DK:n merkitys Alankomaiden reformoidulle kirkolle on suuri. Jopa niin suuri, että osa reformoidusta kirkosta koki, etteivät LA:n pykälät 24 ja 25 antaneet sellaista arvoa DK:n predestinaatio¹⁰⁹-opille kuin olisi ollut tarpeen.¹¹⁰

¹⁰⁵ DK, 4.

¹⁰⁶ DK, § 5.

¹⁰⁷ Kauffmann 2011. Arminiolaisuudella tarkoitetaan kalvinismistä lähtenyttyä opinhaaraa, jonka yksi teesi oli, että uskonsa voi menettää ja lipua pois Jumalan armon piiristä. Tämä sotii kalvinistista ajattelua vastaan, jonka mukaan Jumalan pelastukseen valitsevat eivät voi pelastustaan menettää. Bangs 2011. Britanniassa arminiolaisuuden vaikutuksesta ajettiin ajattelua, jonka mukaan perisyntiä ei ole olemassa ja predestinaatio on ehdollista. Näitä vastaan myös taisteltiin Britanniassa.

¹⁰⁸ Saarinen 2009, 181.

¹⁰⁹ Link, 2011. Teologisessa merkityksessä predestinaatiolla tarkoitetaan ihmisen ennaltamääräämistä Jumalan toimesta joko pelastukseen tai ikuisen tuomioon. Predestinaatio voidaan jakaa positiiviseen ja negatiiviseen kategoriaan. Positiivisella ennaltamääräämisellä tarkoitetaan ihmisen ennalta määräämistä pelastukseen ja negatiivisella ihmisen ennalta määräämistä ikuisen tuomioon. Jumala on ennalta määrännyt koko kristillisen yhteisön pelastukseen ja yksilöllä on oma vastuussa siinä. Jumala valitsee kaikki kristityt pelastukseen; Röhser 2011. Paavali viittaa aina ennaltamääräämisestä puhuttaessa positiiviseen predestinaatioon (koskien kristittyjä), ei koskaan negatiiviseen (koskien ei-juutalaisia); Swartz 2016. Ennaltamääräämisoppi edellyttää sitä, että Jumala on kaikkietävä. Jos näin on, ihmisen vapaa tahto tulee kyseenalaistetuksi.

Westminsterin tunnustus (WT) on englanninkielisen maailman kalvinistisen teologian perusesitys.¹¹¹ Sen merkitys Englannissa on jäänyt vähäiseksi, mutta Skotlannissa ja Pohjois-Amerikan presbyteereille sillä on ollut paljon merkitystä.¹¹² WT on omistanut vanhurskauttamisen käsitteelle oman lukunsa numero 11. Sitä ennen on käsitelty muun muassa jumalaoppia, luomista, kaitselmusta, kristologiaa, vapaata tahtoa ja vaikuttavaa kutsua. Vanhurskauttamisen jälkeen käsitellään pyhittymistä, pelastavaa uskoa, hyviä tekoja, katumusta ja monia muita teemoja. WT:n keskeinen vanhurskauttamista kuvaava ajatus on sanottu kohdassa yksi: ”Hän lukee ja hyväksyy heidät vanhurskaiksi, ei minkään heissä tapahtuneen teon vuoksi, vaan yksin Kristuksen tähden... Jumala lukee heidän hyväkseen ainoastaan Kristuksen kuuliaisuuden ja hyvitysteon.”¹¹³ Kristuksen merkitys vanhurskauttamisprosessissa tuodaan esille selkeästi. Ihminen ei voi vanhurskauttaa itse itseään, vaan se tapahtuu sen tähden, mitä Kristus on jo tehnyt ihmisten puolesta.

Kohdassa kaksi esitetään, että usko ”on ainoa vanhurskauttamisen väline”¹¹⁴ ja se saadaan Kristukselta. Kaikki lähtee Jumalasta ja ihminen on vain saavana osapuolena. WT korostaa Jumalan valintaa ja sitä, että valitut tullaan vanhurskauttamaan ajallaan, kun Pyhä Henki tekee työtään heissä. Tässä kalvinistinen ennaltamääräämisoppi tulee esille samoin kuin edeltävässä luvussa (10) erityisesti mainitaan, että ”kaikki ne ja vain ne, jotka Jumala on ennalta määrännyt elämään”¹¹⁵. Jumalan roolia korostetaan hyvin paljon. Ihminen ei oikeastaan tee mitään pelastuakseen, koska kaikki on Jumalan työtä.

WT:n vanhurskauttamisen käsite näyttää olevan forensinen. ”Ne, jotka Jumala vaikuttavasti kutsuu, hän myös vapaasti vanhurskauttaa. Jumala ei täytä heitä vanhurskaudella vaan antaa anteeksi heidän syntinsä”.¹¹⁶ Näyttää siis siltä, että vanhurskauttaminen on aina jotain, mikä tapahtuu ihmisen ulkopuolella, mutta mikä luetaan hänelle hyväksi. Tämän ajatusmallin mukaan Kristuksen vanhurskaus on ihmisen hyväksi luettua vanhurskautta.

¹¹⁰ Witvliet 1996, 94.

¹¹¹ Rusama ja Saarinen 2009, 216.

¹¹² Rusama ja Saarinen 2009, 216.

¹¹³ WT, luku 11 kohta 1

¹¹⁴ WT, luku 11 kohta 2

¹¹⁵ WT, luku 10 kohta 1

¹¹⁶ WT, luku 11 kohta 1

2.4 Opillisten kysymysten haaste

Kaikissa edellä mainituissa reformaation tunnustuksissa (luterilaiset ja reformoidut) vanhurskauttamisen käsitteellä näyttää olevan merkittävä rooli. On selkeää, että ilman jumalaoppia, kolminaisuusoppia, kristologiaa, syntikäsitystä ja monia muita oppeja vanhurskauttamisen käsitteen ymmärtäminen ikään kuin tyhjiössä on mahdotonta. Yhteistä kaikille näyttää olevan Kristuksen rooli vanhurskauttamisen prosessissa suhteessa ihmiseen. Jeesus katsotaan vanhurskaaksi ja sitä kautta myös yksilö. Näin ollen yksilön vanhurskaus on Kristuksen vanhurskautta ja siten hänen ulkopuolelta tulevaa. Evankeliumin keskus -mallia voidaan mielestäni soveltaa reformaation tunnustuksiin sillä periaatteella, että vanhurskauttaminen näyttäisi olevan keskeinen elementti evankeliumin ymmärtämiseksi. Toki muut opinkappaleet tukevat sitä, mutta vanhurskauttaminen näyttäisi olevan keskeinen teema ainakin näissä valituissa teksteissä.

Luterilaisten ja reformoitujen tunnustuskirjoissa vanhurskauttamisen käsite nousee merkittävästi esiin. Molemmat korostavat reformaation perintöä vaalien uskon merkitystä vanhurskauttamisen vastaanottamisessa suhteessa tekoihin. Molemmille kristologia ja triniteettioppi on merkityksellinen vanhurskauttamisen ymmärtämisessä. Eroja on erityisesti kristologiassa. Pienet erot voivat johtaa siihen, että vanhurskauttamisen käsitys muuttuu suuntaan tai toiseen. Tärkeä kysymys on, mikä merkitys näillä eroilla on evankeliumin ymmärtämiselle. Kaikki riippuu loppujen lopuksi näkökulmasta ja siitä, kuinka paljon ollaan valmiita venyttämään omaa käsitystä asioista.

LA:n suhteen yhteinen tausta vanhurskauttamiselle reformaation periaatteiden mukaisesti ja sen näkeminen evankeliumin keskuksena ei ole ongelma. Sen sijaan ongelmaksi muodostuu enemmän tai vähemmän se, minkä katsotaan sisältyvän keskukseen. Evankeliumin summa -näkemysten mukaan keskukseen tulee kuulua oppi (CA:n kohdat 1-21) ja evankeliumin keskus -mallin mukaisesti ensin on yhteys ja vasta sitten opilliset kysymykset. LA:n suhteen kristologia ja siihen liittyvät näkemykset ovat myös tärkeitä. Jopa niin paljon, että vanhurskauttamista ei voida ymmärtää ilman kristologiaa ja triniteettioppia. Kaiken tämän keskellä yhteyden löytyminen tiukasti opilliselta pohjalta näyttää vaikealta. Ehkä siksi pohja yhteydelle löytyy evankeliumin keskus -ajattelusta.

Tunnustuskirjoilla on oma merkityksensä yhteyden kannalta. Kirkkojen oppi on vahvasti niiden varassa ja yhteyden kannalta oppikysymyksiä ei voi sivuuttaa. LA:n hengessä merkittävää on se, kumpi tulee ensin, yhteys vai opilliset ky-

symykset. Ovatko opilliset asiat keskiössä vai onko siinä jotain muuta? LA on päätynyt siihen, että keskiössä on vanhurskauttamisen evankeliumi, mutta opillisia asioita ei ole unohdettu.

3 Leuenbergin konkordian ekumeeninen perusidea

Tässä luvussa käsitellään LA:n ekumeenista perusideaa. LA:n ekumeenisuudelle merkittävä asia on sen sisältämässä metodissa. Edellisessä luvussa esitettiin evankeliumin keskus- ja summa -mallit ja niiden erot. LA nojaa selkeästi evankeliumin keskus -malliin. Tässä luvussa perehdytään enemmän metodin sisältämiin kysymyksiin ja Suomessa käytyyn keskusteluun asiasta. Metodiin liittyy yhteyden toteutuminen käytännössä LA:n neljännen luvun mukaisesti. Yhteyden toteutumista käsitellään luvun lopussa.

3.1 Leuenbergin konkordian metodi

Leuenbergin konkordian syntyyn on liitetty siihen aikaan uusi termi ”evankeliumin keskus”, jolla haluttiin kuvata prosessin metodia.¹¹⁷ Vuosina 1964 ja 1965 käydyissä keskusteluissa tuli selväksi, että yhteinen ymmärrys olisi mahdollista saavuttaa. Tätä kuvattiin sillä, että reformoituja ja luterilaisia erottavat tekijät olivat samassa tilassa olevia asioita, joita muiden kirkkojen välillä ei ollut. Tämä johti Leuenbergissä käytyihin keskusteluihin vuosina 1969 – 1973. Kävi selväksi, että yhdistävä tekijä oli evankeliumin keskus. Keskeiset opin kappaleet kuten evankeliumi, kaste, ehtoollinen ja kristologia nähtiin toissijaisena keskukselle.¹¹⁸

Konkordiaan johtaneiden luterilais-reformoitujen keskustelujen alkuperäisenä ideana on ollut perustaa kirkon ykseys vanhurskauttavaan uskoon eikä ”opilliseen uskoon”. Vanhurskauttamisen evankeliumi on ”evankeliumin keskus” ja kaikki muu kirkon todellisuudessa on ”keskuksen” ulkopuolella eli ”periferiaa”. Kirkon ykseys perustuu Leuenbergin esikonkordian mukaan sanaan ja uskoon eikä erillisiin uskonkohtiin, kuten kristologiaan, sakramenttioppiin tai virkaoppiin. Kirkossa on annettua viime kädessä vain evankeliumi eikä mitään muuta.¹¹⁹

LA:n lähtöasetelman mukaan ensin tulee selvittää, mikä on evankeliumin keskus ja sitten määritellä, mikä on toissijaista. Konkordialuonnosten mukaan käsitys vanhurskauttamisesta on evankeliumin keskus ja kaikki muu on toissijaista yhteyden kannalta. Yhteyteen siis tarvittiin yhteinen näkemys vanhurskauttamisesta. Neuvottelujen edetessä kävi selväksi, ettei tämä ollut kovin helposti hyväksyttävissä eri kirkkokuntien välillä.¹²⁰

¹¹⁷ Martikainen 1980, 8. Olen käsitellyt luvussa kaksi evankeliumin keskus ja evankeliumin summa -ajattelun eroja.

¹¹⁸ Lienhard 1989, 16–17.

¹¹⁹ Martikainen 1985, 40.

¹²⁰ Martikainen 1985, 39–40.

Yhteisen näkemyksen löytäminen näinkin haasteellisessa asiassa kuin vanhurskauttaminen LA:n metodin avulla näyttää olevan enemmän kuin vaikeaa. Pelkästään sen määrittäminen, mikä on ensisijaista ja mikä on toissijaista, on vaikeaa. Näyttää siltä, että koko prosessin kannalta olennaista oli omista lähtöasetelmistä luopuminen yhteisen hyvän vuoksi. Ajatus siitä, että luterilaisilla ja reformoituilla olisi samanlainen hermeneuttinen näkemys tunnustuksesta, on kaukana todellisuudesta.¹²¹

Evankeliumin keskus -ajatteluun liittyvä reuna-alueiden ja keskuksen välinen suhde aiheutti paljon keskustelua. Ongelmaksi muodostui se, että keskuksen ja reuna-alueiden välinen suhde näyttäytyi katkenneena. Erityisen ongelmallinen tämä malli oli luterilaisille. Päätymisen asiassa suuntaan tai toiseen näytti johtavan siihen, että suhde reformoituihin tai roomalais-katoliseen ja ortodoksiseen kirkkoon vaikeutuisi. ”Jos luterilaisuus pitää vain keskusta tärkeänä ekumeenisen metodin periaatteena, se sulkee itsensä suurten kirkkokuntien välisten keskustelujen ulkopuolelle.”¹²²

Konkordian allekirjoittamista edelsi kolme kokousta vuosina 1969,1971 ja 1973, joissa käytiin läpi luonnosehdotuksia ja niihin liittyneitä ongelmakohtia. Vuonna 1973 hyväksytty Leuenbergin konkordia sai lopulta tehtyä sellaisen julki-lausuman, jonka pohjalta voitiin allekirjoittajakirkkojen puolelta sanoa, että niillä on yhteys, joka sallii yhteisen ehtoollisen vieton ja saarnatuoliyhteyden. LA:ssa on määritelty mm. yhteinen oppi evankeliumista, vanhurskauttamisesta, kasteesta ja ehtoollisesta. Konkordian pohjalta voidaan sanoa, että koska evankeliumin sisällöstä ja sakramenttien oikeaoppisesta jakamisesta vallitsee yhteinen ymmärrys, niin samalla myös kirkollinen yhteys on olemassa. Opillisten kysymysten suhteen konkordia ei kuitenkaan ole sellainen, joka pitäisi kirkkoa koossa, vaan tarkoituksena on luoda edellytykset yhteydelle. Suomen luterilaisen kirkon Leuenbergia koskevassa mietinnössä otetaan kantaa konkordian ongelmakohtiin. Esimerkiksi konkordiassa määritellään vanhurskauttamisen evankeliumi, mikä ei ole yhtä kuin vanhurskauttamisoppi. Suomalaisen työryhmän ongelmakohtaksi tuli tulkintaero siitä, mitä vanhurskauttamisen evankeliumilla tarkoitetaan.¹²³

¹²¹ Lienhard 1989, 19.

¹²² Martikainen 1985, 40.

¹²³ Mietintö 1974, 26 – 30.

Mannermaa esittää yhdeksi esik Konkordian ongelmaksi tavan ilmaista evankeliumin sanoman laajempaa merkitystä.¹²⁴ Hänen mukaansa tunnustuksellisuus joutuu tässä yhteydessä alistaiseksi evankeliumitermin yhteiselle ymmärtämiselle. Ongelman ydin tulkintakysymyksissä näyttää olevan se, mikä merkitys evankeliumin yhteisellä ymmärtämisellä on. Toisaalta olisi omituista, jos määriteltäisiin yhteinen ymmärtäminen evankeliumista, mutta sillä ei olisi mitään käytännön vaikutusta kirkkojen väliseen toimintaan. Mannermaan ajattelussa korostuu tietynlainen oman etupiirin suojeleminen. Se näkyy esimerkiksi siinä, miten Mannermaa korostaa LA:n taustalla olevaa saksalaista keskustelua. Mannermaa kritisoi hyvin voimakkaasti myös reformoitujen kirkkojen yhteistä taustaa ja ymmärrystä evankeliumista.¹²⁵

Mannermaa nostaa esille vahvasti kritisoiden LA:n toisen pääluvun kuvauksen evankeliumin sisällöstä ja esittää, että kyseessä on vain historiallinen perusta, johon vanhurskauttamisen määritelmä viittaa.¹²⁶ Ongelma juontaa juurensa siihen, miten evankeliumi ja vanhurskauttaminen sanoja käytetään yhdessä. LA:n tekstin pohjalta ne näyttävät olevan enemmän tai vähemmän sama asia, vaikka tosiasiansa Mannermaan mukaan näin ei täysin ole. Esik Konkordiassa esitetään, että vanhurskauttaminen on evankeliumin sisältö itsessään. Näin ollen vanhurskauttaminen on evankeliumin keskeinen sisältö.¹²⁷

Mannermaan näkemyksissä tulee esiin keskus-periferia ajattelun erot. ”Vanhurskauttava usko ei kuitenkaan ole sillä tavoin ’keskus’, että se olisi hierarkkisen arvojärjestyksen puitteissa tärkein muiden, vähemmän tärkeiden opinkohtien joukossa ja niiden rinnalla.”¹²⁸ Mannermaa ymmärtää keskuksen eri tavalla, sillä hänelle ajatus keskuksesta viittaa koko uskon olemukseen, jonka mukaan koko usko itsessään on vanhurskauttavaa.¹²⁹ Mannermaan ja Martikaisen näkemykset keskuksen luonteesta näyttävät olevan erilaiset. Martikaiselle keskus nimenomaan sisältää kaikki opinkohdat toisin kuin Mannermaa asian ymmärtää.¹³⁰

¹²⁴ Mannermaa 1978, 109.

¹²⁵ Mannermaa 1978, 110.

¹²⁶ Mannermaa 1978, 111.

¹²⁷ Mannermaa 1978, 113.

¹²⁸ Mannermaa 1978, 116.

¹²⁹ Mannermaa 1978, 116.

¹³⁰ Martikainen 1985, 45

Suomessa erityistä huomiota herätti niin kutsuttu proleptisen, ennakoivan yhteyden¹³¹ ajatus. LA:n nähtiin Suomessa olevan luonteeltaan tunnustuksellinen, joten suomalainen työryhmä halusi tarkennusta siihen, miten LA suhtautuu kirkkojen tunnustuksiin.¹³² Lienhardin mukaan LA:n alkuperäinen tarkoitus ei ollut saada tunnustuksellista asemaa.¹³³ Vaikka tavoitteena ei ollutkaan suoraan tunnustuksellinen asema, niin silti tulevaisuudessa häämötti näky tunnustuksellisesta yhteydestä.¹³⁴ Mannermaa näkee, että esikonkordiassa esitetty kirkollinen yhteys tarkoittaa pelastuksellista yhteyttä.¹³⁵ Tällä hän tarkoittaa sitä, että kirkkoilla on yksimielisyys pelastuksen todellisuudesta. Pelastus on vanhurskauttamisen toteutumista kirkon elämässä.¹³⁶

Mannermaan kokoavana ajatuksena on esikonkordian puutteellinen opinkappaleiden käsittely. Hänen mukaansa dokumentin sisältö on enemmän laadullinen kuin määrällinen suhteessa opillisiin kysymyksiin. Mannermaan mukaan yhteyden luominen määrällisellä opinkappaleiden tasolla olisi enemmän tarpeellista. Hän nostaa esiin sen, että vanhurskauttaminen ei asiakirjassa kata kuin tietyn osan opillisista kysymyksistä, joita ovat Raamattu, julistus, virka, kaste ja ehtoollinen. Mannermaan mukaan tämä lähestymistapa ei ota huomioon niitä ongelmia, joita luterilaisten ja reformoitujen välillä on perinteisesti ollut kasteen ja ehtoollisen suhteen.¹³⁷

Saarinen haastaa Mannermaan näkemykset LA:n nykyisestä luonteesta. Saarinen antaa arvoa Mannermaan näkemyksille määrällisten oppikysymysten puuttumisesta, mutta toteaa, että nämä ovat ensisijaisesti esikonkordian ongelmia, joita on sittemmin korjattu varsinaiseen LA:n versioon. Saarisen mukaan Mannermaa ylikorostaa esikonkordian ja ylipäätään LA:n syntyä ja siihen vaikuttaneita asioita.¹³⁸ Mannermaan ongelmaksi näyttää muodostuneen LA:n historiallisessa taustassa kiinni oleminen eikä hän siksi näytä antavan tarpeeksi painoarvoa LA:n lopulliselle versiolle. Toisaalta on hyvä ottaa huomioon, että Mannermaan mielipi-

¹³¹ Birmelé 1989, 36 – 37. Ennakoivan yhteyden konseptiin liittyy kaksi ajatusta: ensinnäkin tarvitaan yhteyden julistaminen ja toisekseen yhteyden toteutuminen. LA:n allekirjoittajakirkot yhtyvät siihen ajatukseen, että kirkkojen välillä on täydellinen saarnastuoli- ja ehtoollisyhteys. He siis julistavat tämän olevan totta. Toinen ja paljon vaikeampi toteuttaa on tämän julistuksen täyttyminen todellisuudessa. Käytännössä ennakoivalla yhteydellä tarkoitetaan sitä, että yhteys on julistettu, vaikka käytännön soveltamista ei ole vielä päätetty. Se jätetään tulevaisuuteen.

¹³² Mietintö 1974, 19.

¹³³ Lienhard 1989, 19.

¹³⁴ Mietintö 1974, 47.

¹³⁵ Mannermaa 1978, 116.

¹³⁶ Mannermaa 1978, 116.

¹³⁷ Mannermaa 1978, 116–117.

¹³⁸ Saarinen 2002, 262.

teet ovat 1970-luvun lopulta ja hänellä on ollut hyvin vakiintunut käsitys prosessin sen hetkisistä vaiheista. Toisaalta CPCE:n kirkkoyhteisö on muovautunut paljon vuosien aikana ja Saarinen edustaa tätä näkemystä. Saarinen näyttää ottavan huomioon CPCE:n työn kirkollisen yhteyden toteuttamisessa.

LA:n metodi ja siihen johtaneet keskustelut olivat alkaneet jo 1950- ja 1960-luvuilla, jolloin suomalaiset eivät olleet osallistuneet niihin.¹³⁹ Tässä yhteydessä suomalaisia hiersi ajatus siitä, että hyväksyttäisiin jotain, millä on pidempi historia kuin vain välittömät LA:n neuvottelut. Suomalaisessa keskustelussa metodi ja sen ennakoiva yhteys -ajatus näyttivät oleva ongelman ydin. Suomalaiset halusivat ennen kaikkea opillista yhteyttä. Tämä juontaa juurensa keskus- ja summa -malleihin, joista suomalainen näkemys edusti enemmän summa -ajattelua kuin keskusta. Kiviranta selittää, että LA:n proleptisen oppikonsensuksen perustana on vanhurskauttamisen tapahtumaan perustuva yhteys. Kirkkojen opillisten eroavaisuuksien nähtiin olevan vain tämän tapahtuman tulkintaa.¹⁴⁰

Suomalaiset eivät olleet ainoita, joissa metodi herätti kysymyksiä. LA:n allekirjoittaminen oli vain yksi askel tiellä yhteyteen ja suurempi kysymys sen jälkeen oli, miten kirkollinen yhteys toteutuu käytännössä. Alankomaissa reformoitujen kirkkojen keskuudessa käytiin omaa keskustelua siitä, onko reformoitu teologia otettu tarpeeksi huomioon vai ei. Reformoitu allianssikirkko kritisoi LA:n pykälä 24 ja 25 siitä, etteivät ne ota huomioon kaksoispredestinaatiota ja he eivät olleet valmiita allekirjoittamaan dokumenttia. Enemmistö reformoidusta kirkosta Alankomaissa oli kuitenkin sitä mieltä, että perusta yhteydelle oli saavutettu ja näin ollen dokumentti allekirjoitettiin. Mielenkiintoista on se, että Remonstrandveljeskunta, jonka perinteisesti nähtiin edustavan toista ääripäätä ja korostavan ihmisen tahtoa ja vastuuta, otti LA:n ilolla vastaan ja allekirjoitti sen. Ennakoivan yhteyden toteuttaminen käytännössä muodostui Alankomaissa haasteelliseksi, sillä allekirjoittamisen jälkeen LA ei ollut esillä ennen vuotta 1986.¹⁴¹

1960-luvun lopulla ajatus ekumeenisesta reseptiosta ei ollut tunnettu käsite. Se on LA:n suhteen erittäin merkittävä ajatusmalli. Sillä tarkoitetaan ennakoivan yhteyden muodostumista kirkolliseksi yhteydeksi. Luterilais-reformoiduissa keskusteluissa ymmärrettiin, että kirkollisen yhteyden suhteen ei voitu vain keskustella niin sanottujen ammattiteologioiden kesken, vaan keskusteluun tarvittiin seura-

¹³⁹ Mietintö 1974, 47.

¹⁴⁰ Kiviranta 1973, 43.

¹⁴¹ Witvliet 1996, 94 – 95.

kuntien pappeja ja muuta henkilöstöä miettimään yhteyden toteuttamista käytännön tasolla.¹⁴²

LA:n valmistavissa neuvotteluissa vuosina 1969 ja 1970 kysymys kirkkojen yhteyden realisoitumisesta nostettiin esille. Silloin esitettiin kaksi kysymystä: minkälainen kirkollisen yhteyden mallin pitäisi olla ja mitkä ovat tämän yhteyden toteuttamisen vaatimukset. Yksi esitetyistä malleista oli Saksassa kokeiltu unionimalli. Monet LA:n neuvotteluissa mukana olleista kirkoista tulivat Saksan unioiduista kirkoista.¹⁴³ Suomessa tämä Saksan malli ja LA:n suhde siihen nousi esille. Suomalainen työryhmä vaati, että LA:n suhde Saksan malliseen federatiiviseen konsensusunioniin selvitetään ja asia määritellään yhteisesti hyväksytyllä tavalla.¹⁴⁴ Toinen malli, joka esiteltiin, oli Kanadassa käytössä ollut kirkkojen unioni (Kanadan unioitu kirkko 1925). Kanadan malli poikkesi täysin Saksan mallista, sillä toisin kuin Saksassa Kanadan mallin mukaisesti kaikki tunnustukselliset identiteetit, eroavaisuudet ja rakenteet hylättiin. Tämä myös orgaaniseksi malliksi kutsuttu unioni oli enemmän tai vähemmän tunnustuksia vastaan tai vähintään tunnustusten välinen. Käytännössä kyseessä on olemassa olevien tunnustusten ja identiteetin fuusio, jossa luodaan uusi nimi ja uusi identiteetti.¹⁴⁵

LA:n keskusteluissa Saksan unioitu malli¹⁴⁶ ei missään vaiheessa ottanut tuulta purjeisiin ja se hylättiin pian esittelyn jälkeen. Kanadan malli nostatti kiihtyvään keskusteluun, jossa mallin puolustajat esittelivät sen olevan ainoa oikea malli eteenpäin. Asian vastustajat niin luterilaisella kuin reformoidulla puolella eivät lämmenneet esitykselle, vaan molemmat mallit hylättiin. LA yhteisön täytyi kehittää jotain uutta löytääkseen mallin, jolla mennä eteenpäin. Kyseessä ei ollut pelkästään LA:n tulevaisuus, vaan myös koko ekumenialle merkittävä asia.¹⁴⁷ LA:n neljännessä osiossa (pykälät 29–49) käsitellään kirkkojen välistä yhteyttä. Meyerin mukaan erityisesti pykälät 29, 32 ja 33 ovat merkittäviä.¹⁴⁸

¹⁴² Meyer 1989, 54.

¹⁴³ Meyer 1989, 54-55.

¹⁴⁴ Mietintö 1974, 19.

¹⁴⁵ Meyer 1989, 55.

¹⁴⁶ Meyer 1989, 54-55. Saksan unioidulla mallilla tarkoitetaan Saksassa 1900-luvun alkupuolella muodostunutta kirkollisen yhteyden yrittämistä siltä pohjalta, että eri tunnustus pohjalta tulevat kirkot uskoivat samaan Herraan Jeesukseen Kristukseen, Raamattuun ainoana totuuden lähteenä ja vanhan kirkon tunnustuksiin. Tunnustukselliset erot laitettiin syrjään, mikäli näistä kolmesta asiasta voitiin olla yhtä mieltä.

¹⁴⁷ Meyer 1989, 56.

¹⁴⁸ Meyer 1989, 58.

29. Tämän konkordian tarkoittama kirkollinen yhteys merkitsee sitä, että kirkot, joilla on erilainen tunnustusperusta, suovat evankeliumin ymmärtämisessä saavutetun yksimielisyyden perusteella toisilleen yhteyden sanassa ja sakramentissa ja pyrkivät mahdollisimman suureen yhteyteen todistuksessa ja palvelussa maailmaa kohtaan. 32. Tunnustuskirjoissa lausutut opilliset tuomiot eivät osan III toteamusten mukaisesti kosketa asianomaisten kirkkojen tähänhetkistä opillista tilaa. 33. Ne myöntävät toisilleen saarnatuoli- ja ehtoollisyhteyden. Tämä sisältää ordinaation molemminpuolisen tunnustamisen ja mahdollistaa interselebraation.¹⁴⁹

Meyer esittää, että näihin kolmeen kohtaan ja niiden taustalla oleviin keskusteluihin voidaan perustaa LA:n kirkkoyhteys. Hänen mukaansa LA:n kirkkoyhteys on selitettävissä viidellä periaatteella. Meyerin mukaan ensimmäinen niistä tarkoittaa täyttä kirkollisen yhteyden toteutumista. Siihen kuuluvat yhteyden neljä pääelementtiä, jotka on mainittu pykälissä 29,32 ja 33. Ne ovat yhteys uskossa, tehtävissä, seurakuntaelämässä, todistamisessa ja palvelemisessa (todistaminen ja palveleminen kulkevat yhdessä). Toinen periaate pitää sisällään nämä neljä pääelementtiä. Se ottaa huomioon myös muut ekumeenisella rintamalla tapahtuneet keskustelut ja päätökset, jotka liittyvät kirkolliseen yhteyteen. Niitä ovat kirkkojen maailmanneuvoston New Delhin lausunto 1961, Luterilaisen maailmanliiton Budapeshtin lausunto 1984 ja Dogmaattinen konstituutio kirkosta -dokumentti (Lumen Gentium) Vatikaanin toisen konsiilin toimesta 1964. LA:n kirkkojen välinen yhteys ajatus on samoilla linjoilla näiden muiden ekumeenisten mallien kanssa. Meyer nostaa esiin myös erittäin tärkeän LA:n periaatteen, jonka mukaan eri tunnustusten monimuotoisuus ja identiteetit eivät itsessään ole kirkkoa jakavia. Se johtaa kolmanteen periaatteeseen, jonka mukaan maailmanlaajuisen kirkon ei tarvitse olla yhtä opillisessa mielessä, vaan erilaisuutta ja monimuotoisuutta vaalitaan.¹⁵⁰

Kysymys yhteyden todellisesta merkityksestä nousee vahvasti esille. Voitaisiin kysyä, eikö yhteyteen tarvita täyttä yhteisymmärrystä kaikista opin kappaleista. Meyer vastaa, että näin ei ole. Hänen mukaansa yhteyden ymmärtäminen konsensuksena kaikista asioista, täysin samalla tavalla muun muassa terminologiasta ja opista, on ongelmallinen. Meyerin mukaan se ei kuvasta reformaation perinnettä. Reformaation periaatteen mukaisesti vain sillä, mikä on oikeasti merkityksellistä niin sanottua keskusta ja mikä on periferiaa, on merkitystä. Ilman yhteisymmärrystä keskeisistä asioista ei kirkollista yhteyttä ole mahdollista saavuttaa. Tärkeintä on löytää peruslähtökohdat minimaaliselle konsensukselle, ei täydelle konsensukselle kaikesta. Tälle ajatukselle rakentuu neljäs periaate. Sen mukaan LA:n

¹⁴⁹ LA §29, 32, 33.

¹⁵⁰ Meyer 1989, 58 – 59.

suhteen oli tärkeää poistaa keskiajan oppituomiot¹⁵¹ (§32). Vain tällä tavoin oli mahdollista löytää konsensuksen lähtökohta.

Viides periaate on periaatteellisen yhteyden (minimaalisen konsensuksen) muuttuminen käytännöksi kirkkojen välisessä toiminnassa. Tämä oli ja on edelleen haaste LA:n yhteisölle. Mitä se oikein tarkoittaa? LA:n keskusteluissa asia ymmärrettiin, koska perinteisesti yhteys oli ollut enemmän tai vähemmän vastahakoista puolin ja toisin. Vakiintunut ajatus oli, että yhteys tarkoitti vain hengellistä yhteyttä.¹⁵²

Birmelé haastaa minimaalisen konsensuksen ajatuksen ja esittää, että minimaalinen konsensus ei voi olla mahdollista silloin, kun puhutaan sanan ja sakramenttien yhteydestä. Sanan ja sakramenttien tuoma yhteys on hermeneuttinen avain yhteyden ymmärtämiseen. Esimerkkinä hän antaa Etelä-Afrikan apartheidin aikaisen luterilaisen kirkon toiminnan, missä valkoisia luterilaisia edustava kirkko esti mustien pääsyn ehtoolliselle.¹⁵³ Birmelén näkemys konsensuksesta asettaa koko konsensus ajatuksen uuteen valoon. Mikäli minimaalista konsensusta ei voi olla olemassakaan, niin silloin herää kysymys, kuinka vahvan yhteyden sana ja sakramentit luovat. Birmelé itse vetää johtopäätöksen, että voitaisiin puhua yhdestä kirkosta.¹⁵⁴

Tämän kaltainen tausta-ajatus on mahdollisesti ollut osasyynä siihen, että Suomessa ollaan oltu haluttomia allekirjoittamaan LA. Syiksi on esitetty teologisia näkemyksiä ja myös se, ettei sillä ollut käytännön merkitystä tunnustusten väliseen toimintaan. Tämä ei ollut ainoa syy, mutta yksi taustalla oleva asia, joka johti siihen, ettei teologisiin erimielisyyksiin haettu siinä vaiheessa yhteistä tietä. Tämä oli vuonna 1977 ja sen jälkeen suomalaiset ovat olleet mukana keskusteluissa, mutta totesivat, että sillä hetkellä edellytykset yhteydelle eivät täyttyneet.¹⁵⁵

Ruotsalaista luterilaista teologiaa edustava Ragnar Persenius nostaa esille LA:n kannalta merkittävän kysymyksen, joka liittyy sen metodiin. Persenius ky-

¹⁵¹ Työriinoa 1994, 27-28. Oppituomioiden purkamiseen liittyy vahvasti uudenlainen käsitys niiden alkuperästä. Oppituomiot langetettiin alun perin siksi, että teologisia eroavaisuuksia ei ymmärretty oikein tai osapuolten välinen keskustelu katkesi. On myös todennäköistä, että tämän päivän ymmärrys oppituomioiden sisällöstä on aivan toisenlainen kuin niiden langettamisen aikana. Olennainen kysymys liittyen oppituomioiden on niiden luonne. Ovatko ne kirkkoja erottavia vai saman kirkon sisällä olevia koulukuntaeroja? Mikäli kyseessä on koulukuntaerot, niin silloin ne on syytä poistaa. Juuri näin on käynyt LA:n suhteen.

¹⁵² Meyer 1989, 60–62.

¹⁵³ Birmelé 2009, 284.

¹⁵⁴ Birmelé 2009, 285.

¹⁵⁵ Karttunen 2009.

syy, onko LA:ssa vain yksi ekumeeninen metodi. Hänen mielestään siinä on ehkä yksi metodi, mutta se voidaan tulkita monella tavalla. Hänen mukaansa CA:n kohta VII ei ole täysin sovellettavissa nykyiseen yhteiskuntaan ja kirkolliseen tilanteeseen LA:n tarkoittamalla tavalla. Hänen mielestään CA:n syntyessä protestanttinen kirkollinen yhteys oli olemassa ja nykyään kirkko on pirstaloitunut. CA:n VII kohtaa ei voida siksi lukea yhteyden perustaksi tänä päivänä samalla tavalla kuin se oli keskiajalla.¹⁵⁶

Persenius nostaa esille yhden LA:n haasteista, mikä joillekin on ollut kompastuskivenä. Nimittäin se mitä LA:ssa ei sanota, esimerkiksi kysymys piispoista ja yleisesti kirkollisesta johtamisesta.¹⁵⁷ Tämä on vain yksi esimerkki siitä, miten haasteellista on puhua LA:n metodin mukaisesta yhteyden aktualisoitumisesta. Toteutuakseen se vaatii tietynlaista kykyä ajatella oman hengellisen taustan ulkopuolella. Yksi merkittävä tekijä kaikessa ekumeenisessa toiminnassa on se, että sitä tehdään yhdessä. Ilman sitä on helppo poteroitua ja jäädä kaiken ulkopuolelle.

Ylipäätään yhteyden toteuttaminen on aina haasteellista ja siihen on monia syitä. Opitut tavat toimia, viestinnän ymmärtäminen oikein, tunteet, jotka liittyvät oman näkemyksen muuttamiseen ja monet tämän kaltaiset asiat ovat siitä esimerkkeinä.¹⁵⁸ Schuegraf ehdottaa, että suurin ja merkityksellisin vaikuttava tekijä kirkkojen välisen yhteyden syventämiseen on yhteinen Raamatun tutkistelu.¹⁵⁹ Hänen mukaansa tutkimukset osoittavat, että erilaiset näkemykset ja ennakkoletukset on saatu murrettua yhteisellä Raamatun tutkistelulla.

LA:n tausta-ajatus yhteyteen pääsemisestä juontaa juurensa dialektiseen ajatteluun. Sen taustalla on Karl Barthin näkemys siitä, miltä maailma näyttää suhteessa Jumalaan.

Jumalan todellisuuden ja maailman todellisuuden välillä vallitsee sovittamaton dualismi. Jumala ja maailma, usko ja uskonto, evankeliumi ja laki, Jumalan sana ja ihmissana kilpailevat keskenään. Maailma on Jumalan vihollinen, uskonto tyhjäksi tekijä, laki evankeliumin nihiloija ja ihmissana Jumalan sanan ryöstäjä. Kaikki inhimillinen on vaaraksi oikealle uskolle. Oikea usko voi toteutua vain jatkuvassa vastakohtien dialektiikassa, jossa osoitetaan inhimillisen todellisuuden Jumalan vastainen luonne. Dialektisen teologian keskus-periferia -ajattelu nojaa tällaiseen käsitykseen Jumalan todellisuuden ja maailman todellisuuden suhteesta.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Persenius 1996, 100–108.

¹⁵⁷ Persenius 1996, 100–108.

¹⁵⁸ Schuegraf 2003.

¹⁵⁹ Schuegraf 2003.

¹⁶⁰ Martikainen 1985, 54.

Dialektisen mallin yksi ongelmakohta on sen suhtautuminen oppikysymyksiin. Dialektisen luonteensa tähden opilla ei ole merkitystä kirkollisen yhteyden saavuttamisessa, koska oppi ei ole Jumalan sanaa.¹⁶¹ Dialektisessä mallissa Jumalan sanana nähdään Raamatun kirjoitettu, kuultu ja puhuttu muoto.¹⁶² Jumalan sanan auktoriteetti syntyy silloin, kun Jumala itse puhuu sen kautta ihmiselle.¹⁶³

Dialektisen ajattelun haaste on vastakohta-ajattelussa. Dialektisessä metodissa Karl Barth lähtee siitä lähtökohdasta, että hän haluaa vastustaa kaikkea suoraviivaista ajattelua. Dialektinen ajattelu korostaa vastakohtia siksi, että ne osoittavat ihmisen eroavaisuuden Jumalasta. Esimerkiksi Jumalan vanhurskaus on aivan toista kuin ihmisen vanhurskaus. Dialektisillä vastakohtilla tuodaan esille Jumalan todellinen olemus suhteessa ihmiseen. Dialektista metodia voidaan kuvailla myös sellaiseksi, jossa Jumala tulee ihmisen luo sen sijaan, että ihminen menisi Jumalan luo. Tässä viitataan suoraan Jumalan inkarnoitumiseen Jeesuksessa. Dialektista metodia kuvaillaan myös elämään johtavaksi metodiksi.¹⁶⁴

Niin ollen myöskin *totuus* sinänsä on dialektinen. Totuutta ei voida sisällyttää yksinkertaiseen systeemiin, vaan ”totuus omataan siten, että jatkuvasti taistellaan siitä. Se ei ole yksipuolisesti asetettu teesi, ei myöskään yhtä yksipuolisesti asetettu antiteesi, vaan se on jotakin, jota kohden me kuljemme ajatuksen dialektisen muodostelun kautta”.¹⁶⁵

Näin ollen evankeliumin keskus -ajattelun mukaisesti ”keskus ei ole oppia evankeliumista vaan itse evankeliumi, Kristuksen sanan tapahtuma”.¹⁶⁶

3.2 Yhteyden toteutuminen

Kirkollisen yhteyden perusta oli luotu LA dokumentissa ja sen evankeliumikäsitöksessä. Edellä kuvatun metodin mukaisesti LA:n luonteeseen kuuluu, että yhteys realisoituu aikanaan kirkolliseksi yhteydeksi. Birmelé esittää, että on tärkeää ymmärtää yhteyden kaksi erilaista näkemystä.¹⁶⁷ Toinen niistä on yhteyden konkreettinen näkyminen ja toinen on yhteyden todellinen toteutuminen. Oikeastaan olisi parempi puhua yksimielisyyden saavuttamisesta tärkeissä asioissa kuin täy-

¹⁶¹ Martikainen 1985, 54–55.

¹⁶² Korsch 2011.

¹⁶³ Korsch 2011.

¹⁶⁴ Ahtola 1937, 132–133; 144.

¹⁶⁵ Ahtola 1937, 144–145.

¹⁶⁶ Martikainen 1985, 55.

¹⁶⁷ Birmelé 2009, 283.

dellisestä kirkollisesta yhteydestä.¹⁶⁸ Tässä on suomalaisen ajattelun suurin haaste. Yhteyden perustana näyttää olevan enemmän tai vähemmän täydellinen kirkollinen yhteys sen sijaan, että hyväksyttäisiin näkyminen yhdessä. Tämä vaatii sitä, että yksimielisyydestä evankeliumin peruskäsityksestä ollaan yhtä mieltä. Suomalaisessa keskustelussa LA:n hyväksyminen on nostettu säännöllisin väliajoin esille.¹⁶⁹

LA:n pykälässä 35 määritellään se, mitä kirkollisen yhteyden toteutuminen vaatii. ”Kirkollinen yhteys toteutuu kirkkojen ja seurakuntien elämässä. Uskossa Pyhän Hengen yhdistävään voimaan ne yhdessä todistavat ja palvelevat sekä pyrkivät vahvistamaan ja syventämään jo saavutettua yhteyttä.”¹⁷⁰ Merkittävää tässä toteamuksessa on kirkkojen ja seurakuntien elämä, missä yhteys toteutuu. Yhteyden toteuttaminen ei jää vain abstraktiksi asiaksi vaan selkeästi todetaan, että sen toteuttaminen on käytännön seurakuntaelämän tavoitteena. LA toteaa myös, että yhteinen todistaminen ja palveleminen edesauttavat yhteyden toteutumista. LA korostaa Pyhän Hengen roolia kirkollisen yhteyden toteutumisessa. Yhteyden luominen ei ole vain ihmisten välistä kanssakäymistä vaan sitä, että kaiken lähtökohtana on Jumalan työ ihmisessä. Tämä on yksi niistä asioista, jonka Meyer nostaa esille kirkollisen yhteyden suhteen.

Meyer esittää, että on olemassa kolme asiaa, jotka tulee ottaa huomioon LA:n keskustelussa kirkollisesta yhteydestä. Ensimmäinen on se, ettei yhteyttä voida todellisuudessa luoda sopimuksilla tai papereilla, vaan ennen kaikkea yhteyden perustana on ihmisten yhteys Kristukseen itseensä. Sana ja sakramentit luovat yhteyttä. Koska kristityt ovat yhteydessä Kristukseen, niin heillä on myös keskenään yhteys. Toinen Meyerin periaatteista toteaa, että vaikka tällaista yhteyttä ei pystyttäisikään luomaan, niin silti kristittyjen edellytetään elävän tavalla, joka tuo esille kristityn yhteyden Jumalaan ja sitä kautta muihin kristittyihin. Kolmannen periaatteen mukaan ekumeenisen tehtävän tavoitteena ei ole elää kaikessa yhdenmukaisesti, vaan antaa tilaa erilaisille lahjoille ja tavoille tehdä asioita luopumatta yhteisestä perustasta.¹⁷¹

Kirkollisen yhteyden toteuttaminen vaatii LA:n 38 pykälän mukaan yhteisen evankeliumikäsitteen jatkuvaa tutkistelua ja sen ymmärryksen syventämistä. Sen olemassaolo ja rooli on merkittävä koko LA:n suhteen ja se tulee kaikessa esille.

¹⁶⁸ Birmelé 2009, 283.

¹⁶⁹ Karttunen 2009.

¹⁷⁰ LA § 35.

¹⁷¹ Meyer 1989, 57.

Ilman yhteistä evankeliumikäsitettä LA:n vaikutus ja rooli olisi minimaalinen. Vaikka monet ovat kritisoineet evankeliumikäsitettä, niin ilman sitä yhteyden olemassaolo näyttäisi olevan tässä konseptissa olematon.

Luterilaisen maailmanliiton ja reformoidun kirkkoyhteisön välillä LA nähdään merkittävänä lähtökohtana kirkkojen väliseen yhteyteen.¹⁷² Vuonna 1989 luterilaisen ja reformoidun yhteisen komission toimesta tuotettiin ”Kohti kirkkojen välistä yhteyttä” dokumentti.¹⁷³ Se ei ollut varsinainen teologinen dokumentti, vaan tien etsimistä, miten soveltaa käytännössä kirkkojen välistä yhteyttä. Yhteyden puuttuminen kirkkojen välillä nähdään ongelmallisena. Samalla todetaan, että molemmilla on yhteinen reformaation perintö. ”Reformaation perinnöstämme käsin meillä on yhteinen tarve todistaa armon vapauden tinkimättömyydestä; Jumala hyväksyy meidät yksin armosta.”¹⁷⁴ Samalla tavoin kuin Jumala hyväksyy ihmiset, ihmisten ja kirkkojen tulisi hyväksyä toinen toisensa.¹⁷⁵ Vaikka yhteinen ymmärrys evankeliumista löytyykin, niin ilman sen käytännön toteuttamista se voidaan nähdä jopa armon kieltämisenä.¹⁷⁶

Tiellä yhteyteen vaaditaan ennen kaikkea sitä, että esteet poistetaan. Luterilaisten ja reformoitujen tiellä esteitä ovat olleet muun muassa oppituomiot puolin ja toisin. Nämä kumotaan LA:n pykälissä 17–28. Sen lisäksi vaaditaan konsensus yhteisen uskon sisällöstä. Yhteyden kannalta äärimmäisen tärkeää on antaa legitimizeetti erilaisille näkemyksille.¹⁷⁷ Tärkeää ei ole vain hyväksyä erilaisuudet, vaan antaa niille oma arvonsa ja päästä niiden erottavasta luonteesta irti.

Yhteyden kannalta merkittävää on ymmärtää se tausta-ajatus, josta LA lähtee liikkeelle. LA:n kirkollisen yhteyden toteutumista on käsitelty CPCE:n julkaisemassa *The Church of Jesus Christ* kirjassa, joka käsittelee CPCE yhteisön kirkkokäsitystä. LA:n pykälässä 29 sanotaan:

29 Tämän konkordian tarkoittama kirkollinen yhteys merkitsee sitä, että kirkot, joilla on erilainen tunnustusperusta, suovat evankeliumin ymmärtämisessä saavutetun yksimielisyyden perusteella toisilleen yhteyden sanassa ja sakramentissa ja pyrkivät mahdollisimman suureen yhteyteen todistuksessa ja palvelussa maailmaa kohtaan.¹⁷⁸

¹⁷² Hietamäki 2014, 37–38.

¹⁷³ Hietamäki 2014, 37.

¹⁷⁴ TCF 1989, § 9. ”From our Reformation heritage, we have a common concern to bear witness to the unconditional character of the free gift of grace; God accepts us by grace alone.”

¹⁷⁵ TCF 1989, §9.

¹⁷⁶ TCF 1989, §9.

¹⁷⁷ Birmelé 2009, 284.

¹⁷⁸ LA §29.

LA määrittelee kirkollisen yhteyden perustaksi yhteisen evankeliumikäsitteen, jonka taustalla on reformaation vanhurskauttamiskäsitys.¹⁷⁹ Merkityksellistä on ajatus yhteyden suomisesta toisille yhteisen evankeliumikäsitteen tähden. Yhteinen näkemys evankeliumin sisällöstä on keskeinen ajatus LA:n olemuksessa. Yhteyden saavuttaminen ei ole mahdollista pelkästään kirkkojen välisen toiminnan kautta, vaan ennen kaikkea se on Jumalalta saatua yhteyttä. Sitä korostaa sanan ”suoda” merkitys.¹⁸⁰ Eri taustoista tulevat kirkot suovat toisilleen yhteyden siksi, että Jumala on antanut heidän osakseen armon vanhurskauttamisen tähden.¹⁸¹ Kyseessä on Jumalan työ ihmisessä, ja vasta sen jälkeen ihmisen toiminta tämän työn vaikutuksesta. Toinen merkittävä seikka on yhteyden olemassaolo, vaikka tunnusmerkkinen tausta on erilainen. Samalla LA:n ajatus kirkollisesta yhteydestä perustuu toiseen reformaation periaatteeseen, jonka mukaan kirkon perusta ja se miltä kirkko näyttää, ovat kaksi eri asiaa.¹⁸² Tällä tarkoitetaan sitä, että kirkon perustana on yhteinen käsitys vanhurskauttamisen evankeliumista ja seurakuntaelämä voi saada erilaisia muotoja, kunhan ensimmäinen kohta pysyy muuttumattomana.

LA:n pykälässä 12 määritellään, että kirkkojen sanoman tulee perustua yhteiseen käsitykseen evankeliumista ja tämän sanoman tulee olla kirkon julistuksen perusta.

Ymmärtäessämme evankeliumin näin asetumme vanhakirkollisten symbolien perustalle ja yhdyimme reformatoristen tunnustusten yhteiseen vakaumukseen, että Jeesus Kristus ainoana pelastuksen välittäjänä on Raamatun keskus ja että vanhurskauttamissanoma sanomana Jumalan vapaasta armosta on kirkon kaiken julistuksen mittapuuna.¹⁸³

Yhteyden toteutuminen vaatii sitä, että kirkot eivät ole vain yhtä mieltä evankeliumin sisällöstä vaan, että evankeliumi on aktiivisesti osa kirkon julistustyötä. Sanoma vanhurskauttamisesta vastaanotetaan sanan ja sakramenttien kautta ja siksi on tärkeää, että yhteys toteutuu myös näiltä osin.¹⁸⁴ Yksi konkreettinen esimerkki tämän toteuttamisesta LA:n allekirjoittajakirkkojen kesken on LA:n pykälässä 33 mainittu saarnatuoli- ja ehtoollisyhteys ja ordinaation molemminpuolinen tunnustaminen.¹⁸⁵ Yhteyden toteutuminen on siirretty makrotasolta mikrotasolle, jolloin merkityksellistä on se, mitä yksittäiset seurakunnat tekevät yhteyden to-

¹⁷⁹ LA §7 – 8.

¹⁸⁰ Hüffmeier 1995, 120.

¹⁸¹ Hüffmeier 1995, 120.

¹⁸² Hüffmeier 1995, 121.

¹⁸³ LA §12.

¹⁸⁴ Hüffmeier 1995, 120.

¹⁸⁵ Hüffmeier 1995, 121.

teuttamiseksi.¹⁸⁶Yhteyden toteutuminen näyttää siis vaativan muutakin kuin pelkästään yhteisen käsityksen evankeliumin sisällöstä. Kirkoilla tulee olla yhteinen käsitys evankeliumista, jota tulee julistaa, jotta se voi toteutua ihmisten elämässä. Sen lisäksi kirkkojen tulee hyväksyä puolin ja toisin ordinaatio.

LA:n IV osio (kohdat 29 – 49) käsittelee pääosin kirkollisen yhteyden julistamista ja toteutumista. Niiden mukaan kirkollisen yhteyden toteutuminen käytännössä vaatii opillisen keskustelun jatkamista aktiivisesti (LA § 39). Birmelé esittää, että LA:ssa ei esitetä vain minimaalista konsensusta vaan oikeastaan konsensus on paljon laajempi.¹⁸⁷ Tällä hän tarkoittaa sitä, että konsensus ei ole vain yhdestä opillisesta asiasta (vanhurskauttaminen), vaan konsensusta erinäisistä opeista kuten Jumalan olemuksesta, Jeesuksen luonteesta, Pyhän Hengen olemuksesta ja kirkosta. Opillisiä kysymyksiä näyttää Birmelén mukaan olevan useampia kuin yksi. Tosin tässä tulee esille aikaisemmin käsitelty evankeliumin summa ja evankeliumin keskus -mallit, joista keskusmalli sisältää edellä mainitut opilliset kohdat. Näin ollen ei voida lähteä siitä oletuksesta, että minimaalisen konsensuksen ajatus olisi jotenkin harhaan johtava, vaan se seuraa LA:n omaksumaa metodologiaa juuri niin kuin se on tarkoitettu. Koska allekirjoittajakirkot ymmärsivät, ettei kyseessä ollut vain minimaalinen konsensus, ne halusivat jatkaa työtä syvemmän yhteyden löytämiseksi Birmelén mukaan.¹⁸⁸ Sen tähden syntyi useampi dokumentti, missä käsitellään opillisiä asioita.¹⁸⁹

Vuonna 1976 esiteltiin näiden opillisten kysymysten pohjalta käytyä keskustelua *The Two Kingdom Doctrine and the Doctrine of the Sovereignty of Jesus Christ* dokumentissa. Sen lopputulos vahvistaa sitä, että luterilaisen ja reformoidun teologian kulkeminen käsi kädessä on toinen toistaan vahvistavaa eikä poissulkevaa. Kolikolla on kaksi puolta, mutta ne ovat silti osa samaa kolikkoa. Kahden valtakunnan oppi on luterilaisille tärkeä oppi, joka korostaa sitä, että kristitty on Jumalan valtakunnan jäsen ja se mahdollistaa hänelle palvelemisen tässä ajassa.¹⁹⁰ Reformoitua teologiaa edustaa Kristuksen kaikkivaltiutta korostava oppi, jonka mukaan Kristus on kaiken Herra ja se koskettaa kaikkia elämän alueita.¹⁹¹ Molemmilla opeilla on omat varjopuolensa. Luterilaiset saattavat jättäytyä

¹⁸⁶ Dreyer 2009, 3.

¹⁸⁷ Birmelé 1989, 39 – 40.

¹⁸⁸ Birmelé 1989, 40.

¹⁸⁹ Näitä ovat: *The Two Kingdom doctrine and the Doctrine of the Sovereignty of Jesus Christ*; *Ministry, Ministries, Services, and Ordination and Baptismal Practices*.

¹⁹⁰ Birmelé 1989, 41.

¹⁹¹ Birmelé 1989, 41.

tämän elämän ulkopuolelle ajatellessaan, että vain sillä mitä tapahtuu taivaassa, on merkitystä.¹⁹² Reformoidun opin haasteena voi olla kiusaus sekoittaa Jumalan valtakunta positiiviseen muutokseen tässä ajassa.¹⁹³ Nämä kaksi oppia eivät ole toisiaan poissulkevia vaan enemmänkin toisiaan täydentäviä.

LA:n haaste on yhdistää erilaisia näkemyksiä luopumatta peruspilareista. Näihin haasteisiin liittyy suhtautuminen opillisiin kysymyksiin. Oleellinen asia LA:n suhteen on, miten eri kirkkojen tunnustuksiin suhtaudutaan. Yksi vertailukohta löytyy Kiinan protestanttisen kirkon tilanteesta. Sitä voisi kuvailla jälkitunnustukselliseksi malliksi, vaikka se onkin luisumassa enemmän ”organiseen yhteyteen”.¹⁹⁴ Sillä tarkoitetaan homogeenista ajattelua kirkon teologian, toimintamallien ja rakenteiden suhteen. LA ei vaadi tällaista homogeenista ajattelua yhteyden perustaksi muutoin kuin evankeliumin yhteisen ymmärtämisen muodossa (LA § 7). Ruokanen, Chen ja Liu esittävät, että LA:n ja organisen mallien väliin jää Kiinan kirkon jälkitunnustuksellinen malli¹⁹⁵, joka hyväksyy opillisia eroavaisuuksia.¹⁹⁶ Kyseessä ei ole täyttä opillista yhteyttä vaativa organinen malli tai LA:n tapaan minimaalista konsensusta etsivä malli vaan niiden välimuoto. LA:n ja Kiinan kirkkojen mallissa opillisilla kysymyksillä on toissijainen asema.¹⁹⁷ Dogmaattisten asioiden sijaan korostetaan seurakunnan todellista toimintaa ja sen elämää. Tämä ei tietenkään poista opillisten asioiden merkitystä vaan ainoastaan painotus näyttää muuttuneen. LA:n muodostama kirkkoyhteisö on lähellä jälkitunnustuksellista yhteisömallia. Jälkitunnustuksellinen yhteisö hyväksyy erilaisuuden toisin kuin organisesti muodostunut yhteisö.¹⁹⁸

Suomessa keskustelu LA:n hyväksymisestä on ollut aika ajoitin esillä.¹⁹⁹ 2000-luvun vaihteessa Kotimaa -lehdessä vaadittiin LA:n uutta arviointia sillä perusteella, että Norjan ja Tanskan luterilaiset kirkot olivat hyväksyneet LA:n.²⁰⁰ Saarinen esittää, että niin Suomessa kuin LA:n suhteen asiat ovat vuosien saatossa

¹⁹² Birmelé 1989, 41.

¹⁹³ Birmelé 1989, 41.

¹⁹⁴ Ruokanen & Chen & Liu 2015, 93

¹⁹⁵ Ruokanen & Chen & Liu 2015, 78. Kiinan jälkitunnustuksellinen malli on yhteyttä hakeva kirkollinen yhteenliittymä. Vaikka täydellistä kirkollista yhteyttä ei ole, niin malliin kuuluu ajatus siitä, että erilaisuus hyväksytään samalla, kun osapuolet etsivät yhteistä maaperää. Kirkon sisällä sallitaan erilaiset jumalanpalveluskäytännöt, erilaiset tavat toimittaa kaste ja erilainen käsitys ehtoollisesta. Nämä kaikki mahtuvat saman kirkon sisälle. Varsinainen kristittyjä yhdistävä tekijä Kiinan kirkossa on samankaltainen herätyskristillinen spiritualiteetti ja raamattukeskeinen evankelikaalisuus.

¹⁹⁶ Ruokanen & Chen & Liu 2015, 93.

¹⁹⁷ Ruokanen & Chen & Liu 2015, 93.

¹⁹⁸ Ruokanen & Chen & Liu 2015, 93.

¹⁹⁹ Saarinen 2002, 258.

²⁰⁰ Saarinen 2002, 258.

muuttuneet ja tilanne olisi syytä arvioida uudelleen.²⁰¹ Kirkollisen yhteyden kannalta tarvittavaa työtä on viimeisten vuosikymmenien aikana saatu tehtyä, mikä poistaa aikaisemmin esitettyjä ongelmia liittyen LA:n proleptiseen luonteeseen.²⁰²

Suomalaisessa keskustelussa yksi Mannermaan esille nostamista seikoista liittyy LA:n käyttämään *Kirchengemeinschaft*-termiin, joka tarkoittaa kirkollista yhteyttä. Saarinen ei pidä Mannermaan näkemystä termin käyttämisestä aiheellisenä vaan esittää, että LA:n ajatus kirkollisesta yhteydestä on paljon laajempi osa ekumeenista keskustelua.²⁰³ Mannermaan teesin mukaan *Kirchengemeinschaft* on Saksan unionikirkon historiasta juontava termi ja sillä tarkoitetaan kirkon ykseyttä.²⁰⁴ Mannermaan mukaan yksi ongelman ytimistä on termin historiallinen tausta. Termi juontaa juurensa Saksan unioituihin kirkkoihin ja niiden syntyminen taustalla oleviin teologisiin keskusteluihin, joissa suomalaiset eivät ole olleet mukana. Toiseksi ongelmaksi muodostui se, että *Kirchengemeinschaft*-termillä viitataan sen alkuperäisessä muodossa teologiseen yhteyteen, minkä kanssa Mannermaa ei ole yhtä mieltä, kuten edellä on todettu.²⁰⁵ Mannermaan ongelman ydin on proleptinen oppikonsensus, mihin hän ei voi yhtyä.²⁰⁶ Hän tulkitsee prosessia niin, että CA:n VII kirkon teologinen ykseys mahdollistaa organisatorisen ykseyden ajan myötä, koska tämän tulkinnan mukaan opillinen ykseys kuuluu siihen.²⁰⁷

Saarinen ei yhdy Mannermaan näkemykseen *Kirchengemeinschaft*-termin tulkinnasta. Hän perustaa näkemyksensä edellä mainittuun laajempaan kontekstiin, mihin hänen mukaansa LA nivoutuu. Saariselle merkittävää on Meyerin esittämä näkemys *Kirchengemeinschaft*-termin toisenlaisesta tulkinnasta.²⁰⁸ Meyerin mukaan merkittävää on huomata, että termiä *Kirchengemeinschaft* käytettiin alkujaan hyvin laajasti eikä sitä ollut sidottu tarkasti tiettyyn ajattelumalliin, mutta ajan kuluessa se alkoi kehittyä ja lopulta sillä tarkoitettiin tietynlaista yhteyden konseptia.²⁰⁹ Toisekseen tämän kehityksen myötä termi ei enää viitannut saksalaiseen teologiaan, vaan Luterilainen maailmanliitto oli omaksunut sen ja näin siitä tuli kansainvälinen termi.

²⁰¹ Saarinen 2002, 259.

²⁰² Saarinen 2002, 263.

²⁰³ Saarinen 2002, 263

²⁰⁴ Mannermaa 1978, 120.

²⁰⁵ Mannermaa 1978, 121.

²⁰⁶ Mannermaa 1978, 123.

²⁰⁷ Mannermaa 1978, 122.

²⁰⁸ Saarinen 2002, 263.

²⁰⁹ Meyer 1989, 58–59.

Meyer esittää, että *Kirchengemeinschaft* tai kirkollinen yhteys LA:n mukaan tarkoittaa täydellistä kirkollisen yhteyden toteutumista. Se merkitsee yhteyttä uskossa, sakramenttien kautta, virkakäsityksessä, seurakuntaelämässä ja palvelemissa. LA:n kirkollinen yhteys pitää sisällään kaikki edellä mainitut. Toisekseen LA ei elä tyhjiössä, vaan se liittyy kansainvälisiin ekumeenisiin lausuntoihin²¹⁰ ja on niiden kanssa yhtä mieltä kirkollisen yhteyden määritelmästä. LA:n määritelmä yhteydestä ei tämän ajatuksen mukaan ole vain pyrkimystä yhteyteen, vaan se pitää sisällään täydellisen kirkollisen yhteyden. LA:n mukaan kirkollinen yhteys on yhteyttä, jossa on erilaisia tunnustuksellisia näkemyksiä (LA § 29).

Meyer nostaa esille sen tärkeän LA:n elementin, että erilaiset tunnustukselliset näkemykset ja monimuotoisuus eivät itsessään ole kirkkoa jakavia asioita. Kirkkoja eivät erota niiden erilaiset näkemykset, koska tarkoituksena ei ole löytää yhtenäisyyttä kaikessa, vaan kyseessä on molemmin puolinen tunnustaminen (LA § 33). Tämä on Meyerin mukaan sellaista teologista ajattelua, joka sai paljon huomiota osakseen aikanaan, mutta on sittemmin unohdettu. Merkittävää *Kirchengemeinschaft*-termin ymmärtämisessä oikein näyttäisi olevan LA:n nojaaminen CA:n ajatukseen siitä, mikä on tarpeellista kirkolliseen yhteyteen. Tärkeää on löytää vastaus siihen, mikä todella on tarpeellista ja mikä on toissijaista.²¹¹

3.3 Esiymmärryksen merkitys kirkolliselle yhteydelle

Tämän luvun tavoitteena oli esitellä LA:n taustaa, siihen liittyvää teologista metodologiaa ja LA:lle merkittävää kirkollisen yhteyden toteutumista. Metodista on herättänyt Suomessa aikanaan paljon keskustelua ja on ollut pääasiallisena syynä siihen, miksi Suomen evankelisluterilainen kirkko ei ole allekirjoittanut dokumenttia. Vaikka LA:n metodista voidaan olla montaa mieltä, niin enemmän näyttäisi siltä, että varsinainen merkitys on kunkin asiaa tutkivan omalla esiymmärryksellä ja sen vaikutuksella tulkintaan.

Esiymmärryksellä tarkoitan tässä yhteydessä ihmisen luontaista tapaa suhtautua erilaisiin kysymyksiin (tässä tapauksessa opillisiin). Esiymmärrys on ihmisen lähtökohta asioihin ja se on muodostunut hänen siihenastisista kokemuksistaan elämässä. Lisäksi siinä on mukana ymmärrystä asioiden olemuksesta.²¹² Toisaalta, niin kuin on todettu LA:n allekirjoittamisen vaiheessa, monta kysymystä

²¹⁰ New Delhi Formula (1961), Luterilaisen maailmanliiton Budapestin lausunto *The Unity We Seek* (1984) ja toisen Vatikaanin konsiilin ekumeeninen dekreetti (1964).

²¹¹ Meyer 1989, 56-60.

²¹² Shakespeare 2013.

on ollut avoinna liittyen ennakoivan yhteyden toteuttamiseen käytännössä. Kuten todettiin, tätä on CPCE:n toimesta työstyetty eri dokumenttien avulla. Moniin 1970-luvun alkupuolella avoimina olleisiin kysymyksiin on saatu vastauksia. Suomessa on useampaan otteeseen ehdotettu, että asiakirjan allekirjoittamista harjittelaisiin uudelleen, mutta mitään konkreettista ei ole saatu aikaan.

LA:n metodiin ja sitä kautta kirkollisen yhteyden toteutumiseen liittyy LA:n evankeliumikäsite. Se on keskeinen elementti koko dokumentissa ja sen vaikutus on paljon laajempi kirkollisen yhteyden puitteissa kuin dokumentti itsessään. Merkittävää on ollut huomata, että ilman LA:n metodia ja sen mukaista evankeliumikäsitettä ei olisi ollut mahdollista ainakaan samalla tavalla löytää kirkollista yhteyttä reformoitujen ja luterilaisten välillä. Tästä esimerkkinä ovat luterilaisten ja reformoitujen historialliset kiistakysymykset opillisissa asioissa, joiden suhteen LA on löytänyt ratkaisun. Seuraavassa luvussa käsittelen LA:n evankeliumikäsitettä ja sen laajempaa merkitystä kirkollisen yhteyden suhteen.

4 Konkordian evankeliumikäsitteen laajempi merkitys

Tämän luvun tavoitteena on avata LA:n sisältämän evankeliumin käsitystä sen laajemmassa merkityksessä. Aikaisemmissa luvuissa olen käsitellyt LA:n evankeliumioppia *doctrina evangelii*, siinä ilmenevää vanhurskauttamisen oppia ja sen reseptiota suomalaisessa kontekstissa, joten siihen ei tässä luvussa perehdytä muuten kuin mikä on LA:n evankeliumikäsitteen ymmärtämisen kannalta tarpeellista.

LA perustaa näkemyksensä pitkälti CA:n vanhurskauttamisen oppiin. CA:n merkitys ja ymmärrys kristillisestä maailmasta on hyvä tuoda esiin tässä yhteydessä. Merkittäviä teemoja CA:n sisällä on Pyhän Hengen rooli kristityn elämässä ja kirkon toiminnassa. Jumala pelastaa ihmisen oman työnsä kautta ja pelastuksen vastaanottaminen tapahtuu uskon kautta Jumalan armosta. Pyhän Hengen rooli on merkittävä sakramenttien kautta vastaanotettavan uskon muodossa. Pyhä Henki vahvistaa kristityn uskoa ja on muutenkin olennainen osa ihmisen suhdetta Jumalaan. Pyhän Hengen toimesta muodostuu kirkko. CA:n mukaan kirkko on yksi ja se on olemassa Pyhän Hengen vaikutuksesta. Pyhä Henki vaikuttaa kristityissä palvelualltiuden. Ihmiset palvelevat Jumalaa ja toisiaan sen tähden, mitä Pyhä Henki saa aikaan ihmisessä. Kristityn ei tule eristäytyä maailmasta, vaan toimia Jumalan ohjaamana niissä tehtävissä, joita hän ihmiselle antaa. Pyhä Henki on CA:n mukaan keskeinen elementti kristityn elämässä ja Jumalan tahdon toteutumisessa.²¹³

Tässä luvussa käyn läpi LA:n evankeliumikäsitettä suhteessa edellä mainittuihin elementteihin (Pyhän Hengen rooli, yhtenäinen kirkko ja kristityn palvelustyö tässä maailmassa evankeliumin tähden).

4.1 Konkordian evankeliumikäsite

LA:n toisessa luvussa esitetään allekirjoittajakirkkojen yhteinen evankeliumikäsite (LA § 6-16). Dokumentti jakaa evankeliumikäsitteen kahteen osaan. Ensimmäinen osa käsittelee vanhurskauttamista evankeliumin keskiönä ja toinen osa käsittelee evankeliumin sisällön toteutumista kristittyjen elämässä julistuksen, ehtoollisen ja kasteen kautta. LA:n mukaan yhteinen käsitys evankeliumista on

²¹³ Jolkkonen 2011, 6-8.

tarpeellinen perusta kirkollisen yhteyden luomiselle.²¹⁴ Dokumentin evankeliumikäsitteen mukaan merkityksellistä on se, mikä on jo olemassa eli tässä tapauksessa reformaation isien vanhurskauttamisoppi. ”Evankeliumi on sanoma Jeesuksesta Kristuksesta, maailman pelastuksesta, joka on Vanhan Liiton kansalle annetun lupauksen täyttymys. Sen oikein ymmärtämisen reformaation isät ovat ilmaisseet opissa vanhurskauttamisesta.”²¹⁵ Olen jo aikaisemmin käsitellyt LA:n metodia ja vanhurskauttamisen käsitettä luterilaisissa ja reformoiduissa tunnustuskirjoissa. Näiden keskeinen elementti on *doctrina evangelii* eli evankeliumin oppi. Yhteinen käsitys evankeliumista tulee jatkuvasti esille keskustelussa LA:n merkityksestä niin ekumenialle kuin yleisesti kirkolliselle yhteydelle.

LA:n evankeliumikäsitteessä merkittävää on vanhurskauttamisen käsitteen lisäksi dokumentin sisältämä kristologia. LA:n ensimmäisen luvun toisessa pykälässä todetaan:

Kirkon perusta on yksin Jeesus Kristus, joka kokoaa ja lähettää sen antamalla pelastuksensa julistuksessa ja sakramenteissa. Sen tähden reformatorisen näkemyksen mukaan kirkon tosi ykseydelle on välttämätöntä ja riittävää yksimielisyys evankeliumin oikeasta opista ja sakramenttien oikeasta hoitamisesta. Näistä reformatorisista kriteereistä osallistujakirkot johtavat käsityksensä kirkollisesta yhteydestä, joka esitetään seuraavassa.²¹⁶

LA:n mukaan kirkon perusta on Kristus ja pelastus, jonka Kristus tarjoaa, on saatavilla julistuksen ja sakramenttien kautta. Tämän lisäksi dokumentissa todetaan, että evankeliumi on Jumalan sanaa²¹⁷ Jeesuksessa Kristuksessa.²¹⁸ Tämän pohjalta voidaan ajatella, että evankeliumin sisältö on sanoma Kristuksesta Jumalan elävänä sanana. Myöhemmin kohdassa 7 LA toteaa, että opillinen evankeliumin sisältö on ilmaistu vanhurskauttamisen opissa. LA:n kristologinen sisältö on hyvin linjassa sen kanssa, miten Luther näkee vanhurskauttamisopin sisällön. ”Lutherin mukaan triniteettioppi ja kristologia ovat itse asiassa vanhurskauttamisoppia, toisin sanoen oppia oikeasta vanhurskaudesta tekojen vanhurskautta vastaan.”²¹⁹

Keskustelussa kristologiasta nousee esiin luterilaisten ja reformoitujen teologian yhdistämisen haasteet. Kristologia liittyy vanhurskauttamisoppiin, joka voidaan jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäinen niistä korostaa vanhurskauttamisen

²¹⁴ LA §6.

²¹⁵ LA §7-8.

²¹⁶ LA § 2.

²¹⁷ Hahn 2011. Jumalan Sana viittaa Uudessa Testamentissa Kristukseen Jumalan pelastuksen konkreettisenä ilmentymänä (Kerygma) ja toteuttajana. Jumalan Sana lähtee Jumalasta ja on toiminnassa luomisesta asti läpi historian. Jumalan Sanalle merkityksellistä on myös se, että se elää Pyhän Hengen voimasta sen vastaanottajissa.

²¹⁸ LA § 5.

²¹⁹ Martikainen 1985, 47.

forenssista luonnetta ja toinen inkarnaatiota²²⁰ vanhurskauttamisen keskiössä. Forenssisen luonteen suhteen kysymykseksi nousee armahdetun ihmisen ja Kristuksen suhde. Torrancen mukaan tällaisella vanhurskauttamisen käsityksellä ei ole ontologista sisältöä. Inkarnaatiota korostava vanhurskauttamisen oppi toteaa, että vaadittu ontologinen sisältö toteutuu inkarnaatioissa, koska siinä koko ihmisyyys tulee parannetuksi.²²¹ Luoma kritisoi Torrancen teologiaa liikaa yhden kohdan (kristologia) manifestiksi, mutta toteaa silti, että Torrancen ajattelussa on paljon hyvää ekumeenisen yhteyden löytämisen suhteen. Torrance on itse sitä mieltä, että ekumeeninen yhteys on mahdollista löytää vain tuottamalla uutta teologista ymmärrystä asioista. Perustana täytyy olla yhteinen näkemys kristologiasta, joka on sidottu kolminaisuusoppiin.²²²

Vaikka kristologiasta voidaan olla montaa mieltä, näyttää siltä, että se on keskeinen elementti niin vanhurskauttamisopin ymmärtämiseen kuin ekumeenisten suhteiden tähden. LA:n valossa voin selkeästi nähdä, miten Torrancen ajatus siitä, että ekumeeninen keskustelu vaatii uutta teologista ajattelua ja teologisen ymmärryksen lisäämistä, on hyvä oivallus. Samalla LA:n periaatteita noudattaen on legitiimiä kantaa huolta siitä, että eri osapuolten näkemyksiä kunnioitetaan. Merkittävää on se, mitä kristologia oikeasti merkitsee ja minkälainen sisältö sillä todellisuudessa on.

Martikaisen mukaan vanhurskauttamisen oppia ei voida esittää ilman kristologiaa ja triniteettioppia. CA:n IV kohdassa käytetty ilmaisu *propter Christum per fidem* (vanhurskauttaminen lahjoitetaan ilmaiseksi Kristuksen tähden uskon kautta) on merkittävä koko vanhurskauttamiskäsitteen ymmärtämiseksi. Martikainen esittää teesin, jonka mukaan sanojen *propter Christum* merkitys sisältää kristologian, kolminaisuusopin ja pelastusteot. Sanat *per fidem* sisältää selitykset kirkosta, virasta, sakramenteista ja uudesta elämästä. Martikainen tulee näiden huomioiden jälkeen lopputulokseen, jonka mukaan CA ei sisällä sellaista vanhurskauttamisen uskonkohtaa kuin aikaisemmin on annettu ymmärtää. Hänen mukaansa *propter Christum per fidem* liittyvät tekstin edellisiin ja jälkimmäisiin opinkappaleisiin. Martikainen toteaa, että vaikka CA:n evankeliumin oppi voidaan näillä sanoilla selittää, niin niiden todellinen merkitys ei avaudu ilman muita opinkappaleita.

²²⁰ Burger 2011. Inkarnaatiolla tarkoitetaan Jumalan tulemistä ihmiseksi pelastustarkoituksessa.; Gunton 2011. Kristillisessä tarkoituksessa inkarnaatiolla viitataan siihen, että Jeesus Kristus tuli ihmiseksi ilman, että hänen jumalallisuutensa tai iankaikkinen luontonsa kärsisi siitä tai, että hän joutuisi siitä luopumaan.

²²¹ Luoma 1994, 15.

²²² Luoma 1994, 16.

Tästä Martikainen vetää johtopäätöksen, että ”triniteettioppi ja kristologia eivät ole vain vanhurskauttamisopin kuvausta, vaan ne itsessään ovat oikein ymmärrettyinä vanhurskauttavaa evankeliumia.”²²³

Avain LA:n evankeliumikäsitteilyyn on sen sisältämässä kristologiassa. Vaikka dokumentissa määritellään yhteinen ymmärrys evankeliumin sisällöstä, niin silti asia herättää kysymyksiä. Fries esittää reformoidun teologian edustajana, että LA:n kristologinen ilmaus ei täysin anna kunniaa reformoidulle kristologialle.²²⁴ Friesin kritiikki perustuu LA:n toiseen lukuun ja sen 22 pykälään, jossa sanotaan:

Uskossa siihen, että Jumala on antanut itsensä Pojassaan, ja huomioon ottaen perinteisten ajattelumuotojen historiallisen sidonnaisuuden, näemme edessämme tehtävän saattaa uudelleen voimaan sen, mikä on johtanut reformoitua perinnettä korostamaan erityisesti Jeesuksen sekä jumaluuden että ihmisyyden koskemattomuutta ja luterilaista perinnettä korostamaan erityisesti hänen persoonansa täyttävyyttä.²²⁵

LA:n tässä osiossa selitetään tarkemmin, minkälainen kristologinen määritelmä dokumentin allekirjoittaneilla kirkoilla on. Erityisesti sanat ”Jeesuksen sekä jumaluuden että ihmisyyden” ja ”persoonan täyttävyyttä” aiheuttavat reformoidulle teologialle haasteita. Fries perustaa väitteensä siihen, että Calvinin ehtoollisteologian mukaan Kristuksen ruumis vastaanotetaan ehtoollisessa Pyhän Hengen kautta, joten Kristuksen ylösnousemuksen jälkeen väite siitä, että hänen ruumiinsa olisi joka paikassa läsnä ei sovi Calvinin kahden luonnon oppiin.²²⁶ Vaikka tämän tutkielman tarkoituksena ei ole keskittyä LA:n ehtoollisoppiin, niin silti kyseinen asia on huomion arvoinen liittyen LA:n evankeliumikäsitteilyyn sen sisältämän kristologian tähden. Tämä on yksi esimerkki niistä haasteista, joita LA:n puitteissa on jouduttu käsittelemään, koska kahden erilaisen teologisen taustan tuominen yhteen ongelmitta ei ole mikään itsestään selvyys.

Luterilaisen ja reformoidun kristologian eroja on muitakin, jotka vaikuttavat teologisiin tulkintoihin ja yhteyden löytämiseen niiden kautta. Tästä esimerkkinä on reformoidun teologin Thomas F. Torranceen ajattelu suhteessa luterilaiseen ja reformoituun kristologiaan. Hänen mukaansa reformaatioajan kiistoja varjostaa luterilaisten nimeämä *Extra Calvinisticum* -oppi. Torranceen mukaan kyseessä on kahden erilaisen tilakäsityksen suhde koskien kristologiaa. Luterilaista ajattelua

²²³ Martikainen 1985, 46–47.

²²⁴ Fries 1989, 71.

²²⁵ LA § 22.

²²⁶ Fries 1989, 71.

hän kutsuu säiliöajatuksiksi, millä hän tarkoittaa luterilaista ymmärrystä inkarnaatiosta. Sen mukaan inkarnaatiossa Kristuksen ruumiiseen on rajattu hänen jumalallinen ja inhimillinen luontonsa tiettyyn spatiaaliseen tilaan. Reformoitu teologia nojaa Torrancen mukaan relationaaliseen käsitykseen. Sen mukaan tila ei ole niin selvästi rajattu kuin luterilaisessa ajattelussa. Rajat ovat häilyvämmät ja ne elävät koko ajan. Inkarnaatiossa voidaan ajatella, että Kristus tuli maan päälle ja oli samaan aikaan läsnä taivaassa ja maan päällä luopumatta omasta herruudestaan. *Extra Calvinisticum* kiistaan liittyi luterilaisten ajatus reformoidusta teologiasta. Luterilaisten mukaan reformoidut ajattelivat, että Kristuksen luonnosta oli jäänyt jotakin inkarnaation ulkopuolelle. Muuten tämä ajatus ei olisi mahdollinen.²²⁷

LA:n kristologiaa selvitetään myös kohdassa 21. Sen mukaan Jumala on itse antanut itsensä ihmisten pelastukseksi Kristuksessa.

Tosi ihmisessä Jeesuksessa Kristuksessa on ikuinen Poika ja täten itse Jumala antanut itsensä pelastukseksi kadotetun ihmiskunnan keskuuteen. Lupauksen sanassa ja sakramentissa Pyhä Henki ja näin Jumala itse tekee meille Jeesuksen läsnä olevaksi ristiinnaulittuna ja ylösnousseena.²²⁸

Merkittävää tässä kohdassa on Jumalan toiminta ihmisen elämässä. Sanan julistuksen ja sakramenttien myötä Pyhä Henki toimii ihmisen elämässä. LA:n evankeliumikäsitelyssä näyttäisi olevan kyse tästä. Evankeliumi ei ole vain sanoja Kristuksen elämästä ja toiminnasta, vaan konkreettista Jumalan toimintaa ihmisen elämässä. LA:n pykälässä 9 sanotaan:

Tässä sanomassa Jeesuksesta Kristuksesta todistetaan Ihmiseksi tulleen, jonka kautta Jumala solmi liiton ihmisten kanssa, Ristiinnaulittuna ja Ylösnousseena, joka otti kantaakseen Jumalan tuomion ja näytti siten Jumalan rakkauden syntistä kohtaan, ja Tulevana, joka tuomarina ja pelastajana johtaa maailman täyttymykseen.²²⁹

Sen mukaan Jumala solmi liiton ihmisen kanssa Kristuksen sovitustyön tähden. LA:n evankeliumikäsitelyyn liittyy Jumalan rakkauden osoitus syntistä ihmistä kohtaan. Lopuksi todetaan evankeliumin sanoman ja Jumalan rakkauden tulevan täyttymykseen ajallaan.

²²⁷ Luoma 1994, 12–14.

²²⁸ LA § 21.

²²⁹ LA § 9.

4.2 Julistus evankeliumin konkreettisena toimintana

LA:n kohdassa 13 määritellään evankeliumin sanoman konkreettinen merkitys nykyiselle kirkolle ja sen tehtävälle. Vanhurskauttamisen oppia ja evankeliumin käsitystä sovelletaan käytännön läheisesti kirkon ja sen jäsenten elämässä.

Apostolien ja profeettojen sana Vanhan ja Uuden testamentin pyhissä kirjoituksissa todistaa meille perustavalla tavalla evankeliumin. Kirkon tehtävänä on viedä tämä evankeliumi eteenpäin saarnan puhutun sanan kautta, yksilön puhuttelun kautta ja kasteen ja ehtoollisen kautta. Jeesus Kristus on Pyhän Hengen välityksellä läsnä julistuksessa, kasteessa ja ehtoollisessa. Näin ihmiset pääsevät osalliseksi vanhurskaudesta Kristuksessa, ja niin Herra kokoaa seurakuntansa. Näin tehdessään Herra vaikuttaa moninaisten virkojen ja palveluiden sekä seurakuntansa kaikkien jäsenten todistuksen kautta.²³⁰

Kirkon tehtävä määritellään suhteessa sen julistamaan sanomaan eli vanhurskauttamisen evankeliumiin. Samalla korostuu CPCE:n kirkkoyhteisön ymmärrys siitä, mitä vaaditaan, että sanoma Kristuksen sovitustyöstä julistetaan kokonaisuudessaan ihmisille. Sen mukaan julistaminen ja sakramentit kulkevat käsi kädessä. Pelkkä sanoman julistaminen ei riitä, vaan tarvitaan Pyhän Hengen työtä niin julistuksessa kuin kasteen ja ehtoollisen kautta.

Vuonna 2001 CPCE kirkkoyhteisö määritteli, että erityistyöryhmän tulisi aloittaa selvitystyö evankeliumin julistamisen merkityksestä eurooppalaisten kirkkojen lähetystyölle.²³¹ Sen pohjalta toimitettiin vuosien 2002 ja 2004 välillä ”Evangelising” nimeä kantava CPCE:n julkaisu, jota muokattiin saatujen palautteiden avulla vuonna 2006.²³² Dokumentti määrittelee lähtökohdaksi *Missio Dei*²³³ -teologia, jonka mukaan Jumala on lähetystyön suhteen kaiken lähtökohta eikä kirkko.²³⁴ LA:n 13 pykälän mukaan ”Kirkon tehtävänä on viedä tämä evankeliumi eteenpäin saarnan puhutun sanan kautta”.²³⁵ *Evangelising* dokumentti pyrkii tämän kohdan toteuttamiseen. LA:n suhteen dokumentissa on merkityksellistä sen suhtautuminen vanhurskauttamisen evankeliumiin, mikä on LA:n keskiössä.²³⁶

²³⁰ LA §13.

²³¹ Bünker ja Friedrich 2007, 6.

²³² Bünker ja Friedrich 2007, 7.

²³³ Grünloss 2011. *Missio Dei* -termillä viitataan missiologiseen ajatteluun, jonka mukaan lähetys on ensisijaisesti Jumalan työtä, johon Kirkko osallistuu. Jumala on itse lähettäjä ja lähetetty. Jumala on lähetysten subjekti eikä Kirkko vaan Kirkon rooli on osallistua Jumalan pelastavaan työhön maailmassa. Ensisijaisesti Jumala on kaiken lähtökohta ja keskipiste. Tämän ajattelumallin mukaisesti Kirkon rooli ei ole yksinään toimia Jumala valon tuojana vaan ennen kaikkea osallistua siihen voimaannuttavaan ja vapauttavaan työhön, mitä Jumala tässä maailmassa tekee. *Missio Dei* sai alkunsa Willingenin lähetyskonferenssissa vuonna 1952 ja sen esitteli ensimmäisenä K. Hartenstein.

²³⁴ Bünker ja Friedrich 2007, 6.

²³⁵ LA §13.

²³⁶ Bünker ja Friedrich 2007, 13.

CPCE:n lähetystyöryhmä toteaa, että evankeliumin sanoma ei ole kirkon yksityisomaisuutta vaan se kuuluu kaikille. Kirkon tehtävänä on sanoman välittäminen eteenpäin LA:n 13 pykälän mukaisesti.²³⁷ Kirkon lähetyksellinen luonne ja evankeliumin olemassaolo vaativat sitä, että sanomaa Kristuksesta ei haudota kirkon sisällä vaan, että se julistetaan maailmalle.²³⁸ LA:n evankeliumikäsite näyttäisi vaativan sitä, että se ei ole vain määritelmä teologisista asioista vaan, että sillä on konkreettista annettavaa maailmalle. CPCE:n kirkkoyhteisön pohdinnassa näyttää olleen kyse tästä. Edellisessä luvussa käyty keskustelu, joka liittyi LA:n kirkollisen yhteyden toteuttamiseen, tulee esiin missiologisessa kontekstissa, sillä yhteyden toteuttaminen vaatii yhteistä ymmärrystä missiosta.

Kirjassa *The Church of Jesus Christ* selitetään tarkemmin CPCE:n ymmärrystä kirkon tehtävästä (LA:n 13 pykälän mukainen ymmärrys julistamisesta). Siinä määritellään neljä elementtiä kirkon tehtävän toteuttamiseksi: ylistäminen (*leiturgia*), todistaminen (*martyria*), palveleminen (*diakonia*) ja yhteisö (*koinonia*). Näistä ensimmäinen, ylistäminen, on kristityn elämän keskiössä. Ylistäminen voidaan jakaa kahteen kategoriaan: ensimmäisenä on liturginen (*leiturgia*) ylistäminen ja toinen laajempi ylistäminen (*logike latreia*, Room. 12.2), jonka vaikutusalueena on elämän eri osa-alueet. Ylistämistä seuraavat muut elementit. CPCE:n ymmärrys ylistämisestä liittyy siihen, miten kristitty kokee uskonsa. Sen mukaan kristityn usko näkyy ja toteutuu ylistyksessä. Samalla Jumalan vanhurskauttava työ tulee esille evankeliumin julistamisessa, kuulemisessa ja sakramenteissa. Tämä korostaa sitä, että Jumala on kirkon ja kristityn elämän perustana. Samalla kristitty odottaa pääsyä Jumalan yhteyteen Jumalan pelastustyön täytyessä.²³⁹

Kirkon tehtävän toteuttamisen toinen elementti on todistaminen (*martyria*). Sen mukaan kristityn elämän keskiössä on evankeliumin sanoman eli sanoman Kristuksen sovitustyöstä julistaminen. Kristityn odotetaan tunnustavan tämän sanoman julkisesti. Suullisen ja julkisen tunnustamisen lisäksi evankeliumin sisältöä tulisi jatkuvasti tutkia, jotta sen sanoma pysyisi kirkkaana kirkon ja sen jäsenten elämässä. Evankeliumin sidonnaisuus Raamattuun on pohjana kaikelle sille toiminnalle, mitä kirkko tekee julistaakseen sanomaa Kristuksesta maailmalle. Samalla todetaan, että vanhemmilla on merkittävä rooli pitää huoli siitä, että lapset ja nuoret saavat kuulla evankeliumin sanoman. Toisin sanoen evankeliumin sa-

²³⁷ Bünker ja Friedrich 2007, 8.

²³⁸ Bünker ja Friedrich 2007, 8.

²³⁹ Hüffmeier 1995, 104-105.

noma tulee julistaa sukupuolvelta toiselle. Tätä kasvatustyötä kirkon tulee tukea kaikin tavoin. Evankeliumin sisällön tulisi muokata kristityn elämää ja näin toimia julistuksen konkreettisena esimerkkinä sen vapauttavasta voimasta.²⁴⁰

Kolmas elementti eli palveleminen (*diakonia*) on olennainen osa julistustyötä. Se näkyy selvästi Paavalin teologiassa (Apt. 6:1; Room. 12:1–21; Gal. 6:2–10). Palveleminen ja julistaminen ovat käytännön tasolla eri asioita, mutta ne kulkevat käsi kädessä. Palvelemiseen liittyy niin rahallista auttamista kuin köyhien ruokkimista (2 Kor. 8 ja 9), vieraanvaraisuuden osoittamista ihmisille ja toimimista niin, että kaikki hyötyvät (Gal. 6:10). Tässä tulee esille Jumalan pelastussanoman universaalisuus. Sanoma Kristuksesta ei ole tarkoitettu vain tietylle joukolle ihmisiä vaan koko ihmiskunnalle. Reformaatioajan ajatukselle palvelemisesta oli normaalia näiden kahden asian, julistamisen ja palvelemisen, yhdistäminen. Se on tänä päivänä haasteellinen asia siksi, että ihmiset palvelevat monenlaisissa ammateissa ja tehtävissä. Kristillisen elämän tulisi olla yhteiskuntaa palvelevaa samalla unohtamatta sitä julistusta Kristuksen sovitustyöstä, joka palveluun kuuluu. Tämän päivän haasteita ovat auttamisen ymmärtäminen vain sosiaalisena toimintana ilman laajempaa ymmärrystä, mistä auttaminen juontaa juurensa.²⁴¹

Neljännellä elementillä eli yhteisöllä (*koinonia*) tarkoitetaan kristittyjen muodostamaa yhteisöä. Tämän yhteisön rajat eivät kulje maantieteellisissä, sosiaalisissa tai luonnollisissa rajoissa, vaan on niitä läpileikkaava. Merkityksellistä on huomata, että tätä yhteisöä leimaa vahvasti se, että se on anteeksiantamuksen kokeneiden ihmisten yhteisö. Sillä tarkoitetaan ihmisiä, jotka ymmärtävät ja ovat vastaanottaneet Kristuksen sovitustyön omaan elämäänsä. Sovitustyön vaikutuksen luomaa yhteyttä Jumalaan eletään päivittäin parannusta tekemällä ja uudistumalla. Kristittyjen yhteisöön kuuluu evankeliumin sanoman julistaminen. Sitä tehdään niin oman yhteisön sisällä kuin myös suhteessa muihin ympäröiviin yhteisöihin. Samalla todetaan, että synnin vaikutus ihmisten elämässä on ihmissuhteita tuhoava ja lopulta eristää ihmisiä toisistaan. Sen tähden syntien tunnustaminen ja jatkuvassa parannuksen tilassa eläminen on tärkeää. Kristityillä on etuoikeus olla todistamassa uudestisyntymisen vaikutusta tässä ajassa.²⁴²

Evankeliumin sanoman julistamiseen tai evankelioimiseen (kuten CPCE:n kirkkoyhteisö asiaa kutsuu) LA:n 9 pykälän mukaan sisältyy ajatus siitä, että Jumala itse on sitonut itsensä ihmisyyteen siinä, että Kristus tuli ihmiseksi. Evanke-

²⁴⁰ Hüffmeier 1995, 105-106.

²⁴¹ Hüffmeier 1995, 106-107.

²⁴² Hüffmeier 1995, 107-108.

liointi näkee aina toisessa ihmisessä Kristuksen eikä julistuksen kohdetta kaikkine vikoineen. Vanhurskauttamisen evankeliumin sanoma tarkoittaa sitä, että Jumala kohtaa ihmisen kaikkine vikoineen sen tähden, että Kristus on avannut tien Isän luo. Kristus sovittaa ihmisen synnit ristillä ja Jumala ottaa ihmisen takaisin yhteyteensä. Samalla ihminen voi lopettaa yrittämisen olla Jumala omassa elämässään.²⁴³

Protestanttisen ja LA:n vanhurskauttamiskäsityksen mukaan Jumala vapauttaa ihmisen. Ensinnäkin Jumala vapauttaa ihmisen synneistään sekä siitä, ettei ihmisen tarvitse yrittää pärjätä maailmassa omin voimin ja hyviä tekoja tehden. Toisekseen Jumala vapauttaa ihmisen uudestisyntymisen kautta elämään tässä maailmassa ja samalla muokkaa ihmistä ja hänen maailmankuvaansa. Ihmisen, joka on uudestisyntynyt Jumalan armon kautta, ajatukset maailmasta ovat uudellaiset. Hän näkee maailmassa sen kaipaaman oikeudenmukaisuuden, mitä Jumala tarjoaa, köyhien tarvitseman avun, rauhan ja luomakunnan niin kuin Jumala näkee. Vanhurskauttaminen ei ole vain ihmisen pelastumista synneistään ja niiden vaikutuksesta vaan vanhurskauttaminen Jumalan armosta on merkityksellistä suhteessa ihmisen elämään ja tämän vaikutukseen ympärillä olevaan maailmaan.²⁴⁴

4.3 Kirkon tehtävän toteutuminen konkordian kautta

Tämän luvun tavoitteena oli analysoida LA:n evankeliumikäsitettä ja siihen sisältyvää kristologiaa suhteessa luterilaiseen ja reformoituun teologiaan. LA:n evankeliumikäsitukseen kuuluu myös sen toteutuminen ja ymmärtäminen dokumenttia laajemmassa kontekstissa. Sillä tarkoitetaan evankeliumikäsitteen soveltamista käytännössä ja ennen kaikkea sen vaikuttamista kirkkojen ja yksilöiden elämässä. LA:n evankeliumikäsite perustuu kristologiaan ja sitä kautta vanhurskauttamisoppiin. Ilman kristologiaa ei vanhurskauttamisoppia voida ymmärtää. Näin ollen kristologia on keskeinen elementti LA:n evankeliumikäsitteessä. Samalla voidaan todeta, että LA:sta löytyvä kristologia ei ole itsestään selvyys, joka automaattisesti yhdistää kaksi erilaista näkemystä, niin kuin Torrancen esimerkki antaa ymmärtää. Ekumenian kannalta on tärkeää, että luodaan uutta samalla kunnioittaen sitä, mikä on jo olemassa.

LA:n evankeliumikäsite on sidoksissa kirkon tehtävään eli evankeliumin sanoman julistamiseen. Julistaminen näyttäytyy LA:ssa konkreettisena tilana, jossa

²⁴³ Bünker ja Friedrich 2007, 12-13.

²⁴⁴ Bünker ja Friedrich 2007, 13.

evankeliumin sanoma elää ja välittyy jälkipolville. Evankeliumi ja sen julistaminen vaativat sen tietynlaista ymmärtämistä. Evankeliumin todellisuutta eletään yhteisöstä käsin ja näin ollen voidaan väittää, että LA:n evankeliumikäsite on yhteisöllinen. Yhteisö vaatii yhteistä jumalanpalvelusta ja ylistämistä sekä toinen toisensa palvelemista. Palveleminen on aina sidoksissa julistamiseen ja päinvastoin. Ne toimivat yhdessä. Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että LA:n evankeliumin käsitys sen laajemmassa kontekstissa on kristologian oikeanlaista ymmärtämistä, joka tuottaa halun ja tarpeen julistaa sanomaa Kristuksen sovitustyöstä.

5 Johtopäätökset

Olen tässä tutkielmassa tarkastellut Leuenbergin konkordian evankeliumikäsitettä ja siitä käytyä keskustelua erityisesti Suomessa. Tutkimuskysymykseni kannalta on ollut olennaista selvittää, mitä LA:n evankeliumikäsitteellä tarkoitetaan, miten se on vastaanotettu Suomessa ja minkälaista keskustelua se on herättänyt allekirjoittamisen jälkeen. Vaikka rajauksena on ollut suomalainen keskustelu, se on johtanut tutkimuksen edetessä etsimään vastauksia suomalaiseen keskusteluun myös laajemmin LA:n suhteen. Tämä johtuu siitä, että LA:n sisältämä evankeliumikäsite ei ole pelkästään suomalaisen keskustelun esittämän mukainen vaan sillä on laajempia ulottuvuuksia. Suomalainen keskustelu rajoittuu osin siihen, mitä 1970-luvulla on dokumentista sanottu. Poikkeuksia tosin löytyy, mutta pääsääntöisesti ne LA:n metodia koskevat ongelmakohdat, jotka esitettiin 1970-luvulla, elävät edelleen suomalaisessa argumentoinnissa. Siksi suomalaista kontekstia merkittävämpi raja on ollut LA:n evankeliumikäsite ja sen merkitys metodiin ja kirkolliseen yhteyteen. LA:n ekumeenisesta luonteesta johtuen on ollut merkityksellistä syventyä niihin kysymyksiin, jotka käsittelevät reformoitujen ja luterilaisten kirkkojen teologisia eriävaiisyyksiä. LA:n konkreettisena evankeliumikäsitteen elementtinä on ollut sen sisältämä metodi, jota olen käsitellyt tutkielmassani. Olen jokaisen luvun lopussa koonnut yhteen kunkin luvun johtopäätöksiä.

Olen tutkimuksessani todennut, että LA:n evankeliumikäsite perustuu pitkälti sen sisältämään metodiin, joka puolestaan rakentuu ennakoivan yhteyden periaatteelle. Sen mukaan kirkollisen yhteyden kannalta merkittävää on se perusta, jolle yhteys luodaan. LA:n mukaan yhteys luodaan reformaation vanhurskauttamiskäsityksen pohjalle. Silloin kun kirkot ovat yhtä mieltä perustasta, joka sisältää yhteisen käsityksen evankeliumista vanhurskauttamisen sanomana ja sakramenteista, voidaan sanoa, että on olemassa perusteet julistaa kirkollinen yhteys. LA:n metodin mukaan kirkollisen yhteyden toteuttaminen tapahtuu ajan kuluessa paikallisten seurakuntien toimesta. Yhteyden julistaminen ei ole yksinään kirkollista yhteyttä, vaan vasta sitten kun sitä toteutetaan yksittäisten seurakuntien toimesta.

LA:n metodi -keskustelussa merkittävänä osana on evankeliumin keskus ja evankeliumin summa -mallit. Niiden avulla voidaan perustella LA:n yhteyspohjaa tai toisaalta voidaan kiistää sen olemassaolo. Olen esitellyt luvussa kaksi erilaista näkemystä, joista Eeva Martikainen käyttää nimitystä evankeliumin keskus ja

evankeliumin summa. Olen esittänyt, että evankeliumin keskus -malli on välttämätön LA:n mukaisen kirkollisen yhteyden luomiselle, koska sen mukaan vanhurskauttamisen evankeliumi on CA:n evankeliumikäsitteen keskiössä. Olen myös käsitellyt evankeliumin keskus -mallin mukaista vanhurskauttamisen käsitettä reformaatioajan tunnustustekstien valossa. Olen esittänyt, että vaikka evankeliumin keskus -malli perustuu selkeästi CA:n käsitykseen vanhurskauttamisesta, niin sitä voidaan soveltaa myös reformoitujen kirkkojen tunnustuksiin. Niistäkin löytyy vanhurskauttamisen evankeliumi niiden perimmäisenä sanomana. Tämän pohjalta voidaan todeta, että LA:n mukainen perustelu etsiä kirkollista yhteyttä reformaatioajan isien vanhurskauttamiskäsityksestä on oikeudenmukainen ja ottaa huomioon niin luterilaisen kuin reformoidun teologian.

Yhteiseen vanhurskauttamiskäsitykseen ja LA:n metodiin liittyy haasteita sen tähden, että mikäli yhteistä ymmärrystä ei ole suhteessa evankeliumin keskuksen, niin silloin yhteyden löytäminen voi olla vaikeaa. Se, mitä katsotaan sisältyvän evankeliumin keskuksen ja mitä ei, on merkittävä asia LA:n mukaisen yhteyden löytämiselle. LA:ta on syytetty siitä, että se ei ota tarpeeksi huomioon opillisia kysymyksiä ja sen tähden on merkityksellistä, mitä keskuksen kuuluu ja mitä siihen ei kuulu. Mikäli keskuksen kuuluu vanhurskauttaminen ja muut tulkemat tätä oppia, niin silloin yhteyden luominen on huomattavasti helpompaa. Mikäli jokaisesta opinkappaleesta summa -mallin mukaisesti tulee ensin olla yhtä mieltä, yhteyden löytäminen voi olla mahdotonta tai hyvin vaikeaa.

Olen todennut, että metodin suhteen olennaiset opilliset kysymykset liittyvät kristologiaan ja kolminaisuusoppiin. Niiden pohjalta määräytyy se, mitä vanhurskauttamisella tarkoitetaan. Mikäli kristologian tai kolminaisuuden suhteen on erimielisyyksiä, niin silloin yhteyden toteutuminen voi joutua koetukselle. Olen myös todennut, että näissä kahdessa opillisessa kysymyksessä luterilaisten ja reformoitujen välillä on ollut suurimmat haasteet, koska niiden tulkinnassa on erilaisia mielipiteitä.

Yksi merkittävistä termeistä liittyen LA:n esittämään kirkolliseen yhteyteen on siinä käytetty *Kirchengemeinschaft*-käsite, jolla tarkoitetaan kirkollisen yhteyden saavuttamista. Tätä on Suomessa kritisoitu paljon erityisesti Tuomo Mannermaan toimesta. Hänelle termi oli tietynlaista kirkollista yhteyttä merkitsevä ja siksi hän ei kyennyt yhtymään siihen. Tässä näkyy, kuinka jokaisen teologin oma esiymmärrys vaikuttaa siihen tulkintaan, minkä hän tekee. Olen todennut, että *Kirchengemeinschaft*-termi tulisi ymmärtää laajemmassa merkityksessä kuin vain

saksalaisen kirkollisen yhteyden suhteen. Olen todennut, että termin käyttö on omaksuttu laajasti kansainvälisellä teologisella kentällä ja siihen viittaa myös se, että termiä käytetään muissakin ekumeenisissa julistuksissa. Suomalaista keskustelua aiheesta näyttää leimaavan tietty ennakkoluuloisuus ja siitä johtuva perinteisissä näkemyksissä pysyminen. Tästä olen esittänyt esimerkkinä Risto Saarisen näkemykset Mannermaan esityksistä *Kirchengemeinschaft*-termin käytöstä.

LA:n metodi on ollut suurin yksittäinen tekijä, joka on aiheuttanut ongelmia suomalaisessa keskustelussa. Metodikeskusteluun liittyy selkeitä näkemyseroja, joita on esitelty tutkielmani edetessä. Merkittävin henkilö, joka on vaikuttanut suomalaiseen LA:n tulkintaan ja reseptioon, on ollut Tuomo Mannermaa, jonka johtopäätösten tähden Suomen evankelisluterilainen kirkko ei ole tähän päivään mennessä allekirjoittanut dokumenttia. Mannermaalle merkittävin ongelma on ollut sen sisältämä metodi. Samalla on käynyt selväksi, että metodi itsessään ei ole ollut ainoa ongelma vaan ne tiedot, jotka ovat johtaneet kyseisen metodin omaksumiseen. Suomessa LA on nähty lähinnä keskieuropalaisena asiana. Siihen viittaavat suomalaisessa keskustelussa esiin nostetut ekumeeniset neuvottelut Saksassa Barmenissa ja Arnoldshainissa. Suomessa allekirjoittamattomuutta on perusteltu myös sillä, etteivät muutkaan pohjoismaalaiset luterilaiset kirkot olleet allekirjoittaneet dokumenttia.

Olen tuonut esiin myös sen, että suomalaisessa keskustelussa on ollut säännöllisin väliajoin esityksiä siitä, että dokumentin allekirjoittamista tulisi uudelleen harkita. Kaikesta huolimatta näin ei ole toistaiseksi käynyt. Viimeisimpien keskustelujen myötä on käynyt selväksi, ettei suomalaisessa nykykeskustelussa ole otettu tarpeeksi huomioon LA:n metodiin liittyvää yhteyden toteutumiseksi tehtyä työtä. CPCE:n kirkkoyhteisö on tehnyt merkittävää työtä opillisen yhteyden toteutumiseksi. Tätä ei suomalaisessa keskustelussa ole otettu tarpeeksi huomioon.

Tutkielmani viimeisessä luvussa olen esittänyt, että LA:n evankeliumikäsitteeseen liittyy vahvasti julistus. LA:n evankeliumin käsitys voidaan jakaa kahteen osaan, joista ensimmäisessä käsitellään vanhurskauttamista evankeliumin sanomana. Toisessa osassa evankeliumia käsitellään julistuksen ja sakramenttien kautta. Voidaan siis väittää, että evankeliumi ei ole yksinään vanhurskauttamisen sanomaa, vaan se vaatii elääkseen julistamista ja sakramenttien toimittamista. Tällä tarkoitetaan sitä, että evankeliumikäsitteeseen kuuluu sen julistaminen maailmalle. Ilman julistusta voidaan väittää, että LA:n evankeliumikäsite ei elä sen edellyttämällä tavalla. Evankeliumin julistamiseen CPCE:n kirkkoyhteisö on ottanut

kantaa *Evangelising* -kirjassa, jossa sen käsitys evankeliumin julistamisesta liitetään *Missio Dei* -oppiin. Sen mukaan Jumala on lähetyksen ja siten julistuksenkin lähde. Kyseessä ei ole kirkon oma missio vaan Jumalan työ, johon kirkko ottaa osaa.

Olen esittänyt myös, että evankeliumin sanoman konkreettinen ymmärtäminen vaatii oikeanlaista kristologista tulkintaa. Kristologia on kaiken evankeliumin sanomaan liittyvän tulkinnan avain. Ilman oikeanlaista kristologista tulkintaa ei evankeliumin sanomalla näyttäisi olevan sitä arvoa, joka sille kuuluu. Olen todennut, että kristologia on keskeinen elementti LA:n evankeliumikäsitteiden tulkinnalle. Siihen kuuluu myös se ajatus, että evankeliumin sanoma vapauttaa ihmisen elämään ja palvelemaan toisia ihmisiä. Evankeliumin sanoma on LA:n mukaan Jumalan työtä ihmisessä. Sen tähden ihminen on kykenevä toimimaan muiden hyväksi. Olen esittänyt, että LA:n mukaan evankeliumin vapauden tuomaa uutta elämää eletään yhteisössä. Yhteisölle on tärkeää ylistäminen, palveleminen ja todistaminen. Keskeistä on yhteisössä eläminen. LA:n mukaan kristitty ei elä yksin eikä itseään varten, vaan hän elää yhteisöä ja Jumalaa varten. Sen tähden todistaminen ja palveleminen yhteisön kautta ovat äärimmäisen tärkeitä elementtejä puhuttaessa LA:n evankeliumin käsityksen todellisesta luonteesta. Evankeliumi ei LA:ssa ole staattinen paikallaan pysyvä, vaan se on elävä ja toimii ihmisen elämässä positiivisesti. Yhteisöllisyys korostuu tavalla, joka kunnioittaa evankeliumin todellista olemusta.

On syytä pohtia LA:n tulevaisuutta ekumeenisessa keskustelussa. Olen esittänyt, että LA lukeutuu dokumenttina ja yhteisönä orgaanisen mallin ja Kiinan protestanttisen kirkon esittämän jälkitunnustuksellisen mallin väliin. LA ei vaadi homogeenista ajattelua oppikysymyksistä vaan yhteyttä perustan suhteen. Kiinan jälkitunnustuksellinen malli on mielenkiintoinen tulevaisuutta ajatellen. Nähtäväksi jää, millä tavalla ekumeeninen yhteys maailmalla kehittyy ja miten suomalainen kirkollinen kehitys etenee suhteessa uudenlaisten mallien löytämiseen. Tämä saattaa tuoda joko LA:n kaltaisen metodin tai jonkun muun mallin merkittäväksi osaksi teologista keskustelua.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että LA:ssa on löydetty merkittävä ekumeeninen metodi, jolla on vaikutusta laajasti kirkollisen yhteyden saavuttamiseen. Vaikka suomalaisessa keskustelussa LA:n metodi ja siitä johtuva tulkinta on asetettu odotustilaan, niin silti LA:n luomalla kirkollisella yhteydellä on merkitystä myös suomalaiselle teologialle ja kirkolliselle yhteydelle. Oma merkityksensä on

silläkin, ettei Suomen evankelisluterilainen kirkko ole tyrmännyt yhteyttä CPCE:n kirkkoyhteisöön, vaan on osallistunut keskusteluun koko sen olemassaolon ajan. Vaikka dokumenttia ei Suomessa ole allekirjoitettu, niin ehkä aika tulee kypsäksi sen allekirjoittamiselle tulevaisuudessa.

Tämä vaatii kuitenkin sitä, että joko suomalaisessa ajattelussa ollaan valmiita muuttamaan käsitystä yhteyden vaatimasta opillisesta konsensuksesta tai sitä, että suomalaisia hiertävät kysymykset pystytään tyhjentävästi ratkaisemaan CPCE:n kirkkoyhteisössä. Näkisin kuitenkin, että todennäköisin tapa suomalaisille allekirjoittaa dokumentti on omien käsitysten uudelleen arvioiminen sen teologisen työn pohjalta, jota on tehty LA:n ongelmakohtien suhteen.

6 Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

LA 1973 Leuenberg Agreement

Lyhenteet

Apol.	Augsburgin tunnustuksen puolustus (Apologia).
BT	Belgialainen tunnustus.
CA	Augsburgin tunnustus (Confessio Augustana).
CPCE	Community of Protestant Churches in Europe
DK	Dordrechtin kaanonit.
GK	Calvinin Geneven katekismus.
SK	Skotlantilainen tunnustus.
TCF	Toward Church Fellowship
WT	Westminsterin tunnustus.
FC	Yksimielisyyden ohje (Formula concordiae).

Kirjallisuus

Ahtola, Albert A.

1937 Barthilaisen teologian perusteet. Synodaalikirjoitus Turun arkkihiipakunnan pappeinkokoukseen 1937. Turku: Uuden Auran osakeyhdistön kirjapaino.

Ahvio, Juha

2009 Skotlantilainen tunnustus. – Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.

Augsburgin tunnustus

2003 Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Suom. Erkki Kansanaho. Jyväskylä: Sley-kirjat.

Augsburgin tunnustuksen puolustus

2003 Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Suom. Erkki Kansanaho. Jyväskylä: Sley-kirjat.

Bangs, Carl

2011 Arminians – Religion Past and Present.
http://dx.doi.org.libproxy.helsinki.fi/10.1163/1877-5888_rpp_COM_01080 . Viitattu 9.1.2017.

Beintker, Michael

- 2011 Gospel – Religion Past and Present. http://dx.doi.org/10.1163/1877-5888_rpp_COM_04821. Viitattu 28.11.2016.
- Belgialainen tunnustus
2009 Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.
- Birmelé, André
1989 The Leuenberg Agreement from 1973 to 1988. – The Leuenberg Agreement and Lutheran – Reformed Relationships. Evaluations by North American and European Theologians. Ed. William G. Rusch and Daniel F. Martensen. Minneapolis: Augsburg Fortress.
- 2009 The Reformation Churches and their Ecumenical Task Today. The Ecumenical Review. Volume 61, issue 3. 279 – 288.
- Burger, Maya
2011 Incarnation –Religious Studies. – Religion Past and Present. http://dx.doi.org.libproxy.helsinki.fi/10.1163/1877-5888_rpp_COM_10415. Viitattu 13.1.2017.
- Bünker, Michael and Friedrich, Martin (toim.)
2007 Evangelising. Protestant Perspectives for the Churches in Europe. Wien: Evangelischer Presseverband
- Calvinin Geneven katekismus
2009 Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.
- Dordrechtin kaanonit
2009 Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.
- Dreyer, Willem A.
2009 The Leuenberg Agreement and church unity: A possible matrix to cross ten seas with? – HTS Teologiese Studies/Theological Studies, Vol 65, No.1, Article 195.
- Fries, Paul R.
1989 An Evaluation of the Leuenberg Agreement: A Reformed Perspective. – The Leuenberg Agreement and Lutheran – Reformed Relationships. Evaluations by North American and European Theologians. Ed. William G. Rusch and Daniel F. Martensen. Minneapolis: Augsburg Fortress.
- Grane, Leif
1987 The Augsburg Confession. – A Commentary. Minneapolis: Augsburg Publishing House.
- Grünsloss, Andreas

- 2011 Missio Dei – Religion Past and Present.
http://dx.doi.org.libproxy.helsinki.fi/10.1163/1877-5888_rpp_SIM_14173. Viitattu 12.1.2017.
- Gunton, Colin
 2011 Incarnation. – Philosophy of Religion – Religion Past and Present.
http://dx.doi.org.libproxy.helsinki.fi/10.1163/1877-5888_rpp_COM_10415. Viitattu 13.1.2017.
- Hahn, Ferdinand
 2011 Word of God – Religion Past and Present.
http://dx.doi.org.libproxy.helsinki.fi/10.1163/1877-5888_rpp_COM_025419. Viitattu 12.1.2017.
- Heppe, H., Barth, K., Bizer, E., & Thomson, G. T.
 1984 Reformed dogmatics: Set out and illustrated from the sources (Repr., 2nd pr.). Grand Rapids, MI: Baker.
- Hietamäki, Minna
 2010 Agreeable Agreement. An Examination of the Quest for Consensus in Ecumenical Dialogue. London: T&T Clark.
- 2014 Understanding the Gift of Communion. The Quest for a Shared Self-Understanding of the Lutheran Communion. Geneva: The Lutheran World Federation – A Communion of Churches Department for Theology and Public Witness.
- Hüffmeier, Wilhelm
 1995 The Church of Jesus Christ – The Contribution of the Reformation towards Ecumenical Dialogue on Church Unity. Ed. W. Hüffmeier. Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck. Leuenberger Texts 1.
- 1996 Leuenberg, Meissen and Porvoo. Leuenberg. – Leuenberg, Meissen and Porvoo. Ed. W. Hüffmeier and C. Podmore. Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck. 80 – 86. Leuenberger Texts 4.
- Jolkkonen, Jari
 2011 Luterilaisen teologian ekumeeninen perussuunta eilen ja tänään. Augsburgin tunnustuksen ekumeeninen relevanssi. – Reseptio 1/2011. Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat. 6 – 21.
- Karttunen, Tomi
 2009 Tarpeellista ja mahdollista? Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja Euroopan protestanttisten kirkkojen yhteisön jäsenyys, Teologinen Aikakauskirja 4/2009, s. 320–334
- Kauffmann, Thomas
 2011 Arminians – Religion Past and Present.
http://dx.doi.org.libproxy.helsinki.fi/10.1163/1877-5888_rpp_COM_01080. Viitattu 9.1.2017.

- Koskenniemi, Erkki
2003 Tunnustuskirjojen suomennokset. – Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Suom. Erkki Kansanaho. Jyväskylä: Sley-kirjat.
- Korsch, Dietrich
2011 Dialectical Theology – Religion Past and Present.
http://dx.doi.org/10.1163/1877-5888_rpp_COM_03646 . Viitattu 21.11.2016.
- Köpf, Ulrich
2011 Reformation – Religion Past and Present.
http://dx.doi.org/10.1163/18775888_rpp_COM_024555 . Viitattu 21.11.2016.
- Lienhard, Marc
1989 The Leuenberg Agreement: Origins and Aims. – The Leuenberg Agreement and Lutheran – Reformed Relationships. Evaluations by North American and European Theologians. Ed. William G. Rusch and Daniel F. Martensen. Minneapolis: Augsburg Fortress.
- Link, Christian
2011 Predestination – Religion, Past and Present.
http://referenceworks.brillonline.com.libproxy.helsinki.fi/entries/religion-past-and-present/predestination-COM_024438?s.num=0&s.f.s2_parent=s.f.book.religion-past-and-present&s.q=predestination . Viitattu 21.11.2016.
- Luoma, Tapio
1994 Thomas F. Torrance ja reformoidun teologian ekumeenisia haasteita. – Reseptio 3/1994. Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat. Sivut 12–16.
- Mannermaa, Tuomo
1978 Preussista Leuenbergiin – Leuenbergin konkordian teologinen metodi. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura r.y.
- Martikainen, Eeva
1980 Evankeliumin keskus – Hans Joachim Iwandin ekumeeninen metodi. Helsinki: STKSJ 120.
- 1982 Evankeliumin oppi. Helsinki: STKSJ 134.
- 1985 Doctrina Evangelii. – Luterilainen oppikäsitys ja sen tulkinta. Helsinki: STKSJ 143.
- Mietintö
1974 Mietintö Euroopan Reformatoristen Kirkkojen Leuenbergin Konkordiasta. Helsinki: Kirkon ulkomaanasiain toimikunta.
- Meyer, Harding

- 1989 Critique of the Leuenberg Agreement as an Ecumenical Model. – The Leuenberg Agreement and the Lutheran-Reformed Relationships. Evaluations by North American and European Theologians. Ed. W. G. Rusch and D. F. Martensen. Minneapolis: Augsburg Fortress.
- Oberdorfer, Berndt
2011 Trinity/Doctrine of the Trinity – Religion Past and Present. <http://dx.doi.org.libproxy.helsinki.fi/10.1163.Viitattu> 21.11.2016.
- Reformaation tunnustukset
2009 Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.
- Ruokanen, Miikka & Yongtao Chen & Ruomin Liu
2015 Is "Postdenominational" Christianity Possible? Ecclesiology in the Protestant Church of China. – The Ecumenical Review. Volume 67, Number 1. Pages 77–95.
- Rusama, Jaakko ja Saarinen, Risto
2009 Westminsterin tunnustus. – Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.
- Röhser, Günter
2011 Predestination – Religion, Past and Present. http://referenceworks.brillonline.com.libproxy.helsinki.fi/entries/religion-past-and-present/predestination-COM_024438?s.num=0&s.f.s2_parent=s.f.book.religion-past-and-present&s.q=predestination. Viitattu 21.11.2016.
- Saarinen, Risto
2002 Porvoo and the Leuenberg Concord - are they compatible? in O Tjorhom (ed.) , Apostolicity and Unity : Essays on the Porvoo Common Statement . Eerdmans, Grand Rapids, Pages 258-269 .
2009 Dordrechtin kaanonit. – Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.
- Sakasti
2016 Reformatoriset kirkot – Leuenbergin konkordia. <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content4F44DE>. Viitattu 21.11.2016.
- Sarantola, Tauno
1963 Arnoldshainin ehtoollistesit: Eräs tunnustustenvälisen keskustelun saavutus. Helsinki: SEN 11.
- Schuegraf, Oliver
2003 Finding Bilateral Agreement: The Rules of The Game. The Ecumenical Review: Volume 55, issue 3. Pages 264-271.
- Shakespeare, Steven

- 2013 Language. – The Oxford Handbook of Theology and Modern European Thought. Ed. Nicholas Adams, George Pattison and Graham Ward.
<http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199601998.001.0001/oxfordhb-9780199601998-e-6?rskey=7PWqTK&result=4> . Viitattu 30.1.2017.
- Skotlantilainen tunnustus
 2009 Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.
- Swartz, Norman
 2016 Foreknowledge and Free Will – Internet Encyclopedia of Philosophy. <http://www.iep.utm.edu/foreknow/>. Viitattu 21.12.2016.
- TCF
 1989 Lutheran-Reformed Joint Commission Report – Toward Church Fellowship, 1989.
- Teinonen, Riitta & Seppo A.
 1976 Ajasta ylösousemukseen. Sata sanaa teologiaa. Helsinki, Kirjapaja.
- Työriinoa, Pirjo
 1994 Oppituomioiden poistaminen – ekumeeninen minimi? – Reseptio 3/1994. Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat. Sivut 27–30.
- Yksimielisyyden ohje
 2003 Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Suom. Erkki Kansanaho. Jyväskylä: Sley-kirjat.
- Westminsterin tunnustus
 2009 Reformaation tunnustukset. Toim. R. Saarinen. Helsinki: STKSJ 264.
- Witvliet, Theo
 1996 Experiences with the Leuvenberg Agreement and Consequences in the Netherlands. – Leuvenberg, Meissen and Porvoo. Ed. W. Hüffmeier and C. Podmore. Frankfurt am Main: Verlag Otto Lembeck. 80 – 86. Leuvenberger Texts 4.
- Who are we?
 - Who are we? – Community of Protestant Churches in Europe.
<http://leuvenberg.net/who-are-we>. Viitattu 25.9.2016.